

ანგარიში

თანამშრომლობა ჩრდილო- დასავლეთ აზერბაიჯანსა და აღმოსავლეთ საქართველოში

ხანძრის რისკის შემცირებით კლიმატთან დაკავშირებული
უსაფრთხოების საერთო გამოწვევების გადაწყვეტისა და
სამხრეთ კავკასიაში მედეგობის გაძლიერების წინასწარი
კვლევა

ეს პუბლიკაცია მომზადებულია ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის (ეუთო) დამატებითი ბიუჯეტით დაფინანსებული პროექტის, „კლიმატის ცვლილების უსაფრთხოების რისკებზე რეაგირების გაძლიერება სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპაში, აღმოსავლეთ ევროპაში, სამხრეთ კავკასიასა და ცენტრალური აზიაში“ (პროექტის ნომერი: 1102151) ფარგლებში.

დაფინანსებულია: ანდორას, ავსტრიის, ჩეხეთის, ფინეთის, საფრანგეთის, გერმანიის, იტალიის, იაპონიის, ლიხტენშტეინის, ლუქსემბურგის, ნორვეგიის, პოლონეთის, სლოვენის, შვედეთის, შვეიცარიის, გაერთიანებული სამეფოსა და შვედეთის შტატების მიერ.

შემოთავაზებული ციტატები:

მუნაიერი, რაკელი; ბეატრიჩე მოზელო და ლუკას რუტინგერი 2024 წელი: თანამშრომლობა ჩრდილო-დასავლეთ აზერბაიჯანსა და აღმოსავლეთ საქართველოში ხანძრის რისკის შემცირებით კლიმატთან დაკავშირებული უსაფრთხოების საერთო გამოწვევების გადაწყვეტისა და სამხრეთ კავკასიაში მედეგობის გაძლიერების წინასწარი კვლევა. ბერლინი: ადელფის კვლევა; ვენა: ეუთო/OSCE:

ბეჭედი

გამომცემლები: ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია (ეუთო/OSCE)
Wallnerstrasse 6
1010 ვენა, ავსტრია
+43 1 514 360
pm@osce.org
http://www.osce.org

არაკომერციული კომპანია ადელფის კვლევა GmbH
Alt-Moabit 91
10559 ბერლინი
+49 (030) 8900068-0
office@adelphi.de
www.adelphi.de

პროექტის მენეჯმენტი: სილვი გოიეტი, პატრიცია ალბრეხტი, ელენ ბალცარ მოსოპი, კატერინა რობული (ეუთო)

ავტორები: რაკელ მუნაიერი, ბეატრიჩე მოზელო, ლუკას რუტინგერი (ადელფი)

თანაავტორები: იოჰან გეორგ გოლდამერი (GFMC), ნინო მალაშხია (საქართველოს გარემოსდაცვითი ხელვა – GEO), ხათუნა გოგალაძე (საქართველოს გარემოსდაცვითი ხელვა – GEO)

ფოტოების ავტორები: გარეკანის ფოტო: რუსლან ვალეევი/Unsplash

სტატუსი: 2024 წლის ოქტომბერი

განაცხადი

ამ პუბლიკაციის შინაარსი ასახავს ავტორებისა და კონტრიბუტორების მოსაზრებებს, მიგნებებს, ინტერპრეტაციებს და დასკვნებს და აუცილებლად არ ასახავს ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის (ეუთო) და მისი დონორების და/ან მისი მონაწილე სახელმწიფოების ოფიციალურ პოზიციას ან მოსაზრებებს. მიუხედავად იმისა, რომ პუბლიკაცია მომზადებულია განსაკუთრებული სიფრთხილით, ეუთო არ იღებს რაიმე სახის პასუხისმგებლობას პუბლიკაციაში წარმოდგენილი ინფორმაციის, ინსტრუქციისა თუ რჩევის სიზუსტესა და სისრულეზე ან ბეჭდურ შეცდომებზე.

ამ პუბლიკაციაში გამოყენებული სახელდებები და წარმოდგენილი მასალა არ შეადგენს ან არ გულისხმობს ეუთო-ს მხრიდან რაიმე აზრის გამოხატვას ნებისმიერი ქვეყნის, ტერიტორიის, ქალაქის ან ადგილის სამართლებრივი სტატუსის, ან მასში არსებული რომელიმე ორგანოს შესახებ, ან რომელიმე სასაზღვრო ზოლის და/ან საზღვრის დადგენის შესახებ. დაუშვებელია რაიმე პრეტენზია ეუთოს წინააღმდეგ ამ პუბლიკაციაში მოცემულ ინფორმაციაზე ან დასკვნებზე დაყრდნობით მიღებულ პოტენციურ შედეგებთან დაკავშირებით.

თანამშრომლობა ჩრდილო- დასავლეთ აზერბაიჯანსა და აღმოსავლეთ საქართველოში

ხანძრის რისკის შემცირებით კლიმატთან დაკავშირებული
უსაფრთხოების საერთო გამოწვევების გადაწყვეტისა და სამხრეთ
კავკასიაში მედეგობის გაძლიერების წინასწარი კვლევა

რაკელ მუნაიერი, ბეატრიჩე მოზელო და ლუკას რუტინგერი (ადელფი)

მადლიერების ნიშნად

გვსურს მადლობა გადავუხადოთ ყველა დაინტერესებულ მხარეს, ვინც მონაწილეობა მიიღო სემინარში „კლიმატის ცვლილება და უსაფრთხოება ჩრდილო-დასავლეთ აზერბაიჯანსა და აღმოსავლეთ საქართველოში: თანამშრომლობა ხანძრის რისკის შემცირების გზით კლიმატის ცვლილებისადმი მედეგობის გასაძლიერებლად“ (2023 წლის 26 ოქტომბერი თბილისი, საქართველო) და შემდგომ კონსულტაციებში ბაქოსა და ზაქათალაში (აზერბაიჯანი) და დედოფლისწყაროში (საქართველო) 2024 წლის აპრილში ღირებული წვლილისთვის, რომელიც ამ სტრატეგიულ დოკუმენტშია ასახული. განსაკუთრებული მადლობა გვინდა გადავუხადოთ ალექსანდრე რუხაძეს, ანა ნაკაშიძეს, ამილ ბაირამოვს, აზერ ალიევს, ბარბარე ლეთოდიანს, ბაშირ ასადლის, დავით კობახიძეს, ფუად ჰუმბათოვს, გელა სამუკაშვილს, ილკინ გოზალოვს, ილტიფატ ხალიგოვს, ირინე იმერლიშვილს, ჯასარატ ჯამალოვს, კახა ვეშაგურს, კარლო ამირგულაშვილს, კობა ქუმსიშვილს, მალხაზ მერაბიშვილს, მარიამ ავაგიანს, მერაბ მაჭავარიანს, ნათია იორდანიშვილს, ნინო ბარქაიას, ნურლან შაბანოვს, ორხან ალაპიაროვს, პაპუნა კაპანაძეს, რუსლან პირალიზადეს, ზაზა ნონაშვილს, ზურა ჯანიაშვილს და დედოფლისწყაროს სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებს და მერიას გაწეული კოორდინაციის, ხელშეწყობის, ექსპერტული წვლილისა და მხარდაჭერისთვის სამუშაო შეხვედრის და დამატებითი კონსულტაციების ორგანიზებაში. გარდა ამისა, გვსურს მადლობა გადავუხადოთ პროფესორ იოჰან გ. გოლდამერს, ხათუნა გოგალაძეს, ნინო მალაშხიას, ნანუკა აღლემაშვილს, კახა არცივაძეს და ეკატერინე ჩხეტიას საკონსულტაციო პროცესის განმავლობაში მოწოდებული ექსპერტული მოსაზრებებისა და უწყვეტი მხარდაჭერისთვის.

რეზიუმე

ხანძარი დიდ საფრთხეს უქმნის სამხრეთ კავკასიის რეგიონის ლანდშაფტს. კლიმატის ცვლილებასთან ერთად, ეს რისკი სავარაუდოდ გაიზრდება, ვინაიდან იზრდება ტემპერატურა, იცვლება ნალექების დონე, სიციხე და გვალვა უფრო ხშირი და ინტენსიური ხდება - ეს ის პირობებია, რომლებიც ხელს უწყობს ხანძრის გაჩენას და გავრცელებას. უკონტროლო და არასასურველი ტყისა და ველის ხანძარი აჩენს ეკოლოგიურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და ჯანმრთელობის რისკებს და, შესაბამისად, ძირს უთხრის ადამიანის და საარსებო წყაროს უსაფრთხოებას. იმის გათვალისწინებით, რომ ეს რისკები სავარაუდოდ საერთო იქნება საზღვრისპირა რეგიონებში მცხოვრები სხვადასხვა იურისდიქციაში მყოფი თემებისთვის, ამ რისკების ჰოლისტიკური და მდგრადი გადაწყვეტისათვის თანამშრომლობას გადამწყვეტი როლი აკისრია.

წინასწარი შეფასება და მეთოდოლოგია

წინამდებარე წინასწარი შეფასება მიზნად ისახავს შეაფასოს ტყისა და ველის ხანძრის რისკის შემცირების არსებული კონტექსტი ორ საპილოტე მუნიციპალიტეტში¹: საქართველოში დედოფლისწყარო და აზერბაიჯანში ზაქათალა. ამ შეფასების საფუძველზე, ეს კვლევა აგროვებს და ავითარებს იდეებს ორ საპილოტე მუნიციპალიტეტს შორის თანამშრომლობის აქტივობებისთვის და გამოავლენს საჭიროებებს მათი წარმატების უზრუნველსაყოფად. ეს აქტივობები ხელს შეუწყობს კლიმატმდეგობას და კლიმატთან დაკავშირებული უსაფრთხოების რისკების შემცირების საერთო მიზანს, ტყისა და ველის ხანძრის ერთობლივი მართვისა და რისკის შემცირების გზით ჩრდილო-დასავლეთ აზერბაიჯანსა და აღმოსავლეთ საქართველოში.

ეს კვლევა ეყრდნობა ეუთო-ადელფის (OSCE-adelphi) ანგარიშს „რეგიონული კონსულტაციები სამხრეთ კავკასიისთვის“ და შემდგომ კონსულტაციებს აზერბაიჯანსა და საქართველოს შორის, რომლითაც კატასტროფის რისკის შემცირება (DRR) დადგინდა, როგორც ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის უმთავრესი პრიორიტეტი, რეგიონში კლიმატთან დაკავშირებული უსაფრთხოების რისკების გადასაწყვეტად. გარდა ამისა, იგი მეტწილად ეყრდნობა დაინტერესებულ მხარეებთან შემდგომ კონსულტაციებს, რომლებიც მოიცავდა ონლაინ შეხვედრებსა და პირისპირ ინტერვიუებს და გადამწყვეტი იყო კატასტროფის რისკის შემცირების ფართო სპექტრიდან ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირების, როგორც პრიორიტეტული ქმედებების გამოვლენაში. წინამდებარე კვლევის მომზადებას წინ უძღოდა დამატებითი სამაგიდო კვლევა.

კონტექსტის ანალიზი

კონსულტაციების პროცესში, დაინტერესებულმა მხარეებმა გამოავლინეს შემდეგი გამოწვევები ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირების და ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის მიმართულებით, დედოფლისწყაროსა და ზაქათალას კონტექსტში:

- ქვეყნებს შორის კომუნიკაცია და ინფორმაციის გაზიარება ხდება, თუმცა საჭიროებს გაუმჯობესებას;
- კლიმატის ცვლილება და გეოგრაფიული პირობები, როგორცაა დახრილი რელიეფი, ზრდის ხანძრების ინტენსივობას, ძალას და ართულებს მათზე რეაგირებას და კონტროლს;
- ადრეული გაფრთხილება და რეაგირება უნდა გაუმჯობესდეს და გაფართოვდეს. შეზღუდული ადამიანური და ფინანსური რესურსების გათვალისწინებით,

¹ თუ საქართველოში ადგილობრივ ადმინისტრაციულ ერთეულებს „მუნიციპალიტეტებს“ უწოდებენ, ზაქათალაში მსგავს ადმინისტრაციულ ერთეულს „რაიონი“ ეწოდება. თუმცა, თუ ორივე ტიპის ადმინისტრაციული ერთეული ერთსა და იმავე კონტექსტში მოიხსენიება, სიმარტივისთვის გამოყენებული იქნება ტერმინი „მუნიციპალიტეტები“.

აუცილებელია გამოიცადოს ხანძრის საფრთხის შეფასების/ადრეული გაფრთხილების რეგიონული სისტემების ქვეყნებს შორის გამოყენების შესაძლებლობა.

დაინტერესებულმა მხარეებმა ასევე გამოკვეთეს შემდეგი შესაძლებლობები:

- ცნობიერების ამაღლების აქტივობებმა შესამჩნევი დადებითი ზემოქმედება იქონია;
- რეგიონის მასშტაბით შეიძლება დაინერგოს ადრეული გაფრთხილების მიდგომა;
- ბიომრავალფეროვნების დაცვა ასევე სარგებლიანია ხანძრის პრევენციისა და რეაგირების მხრივ.

არაერთ საერთაშორისოდ დაფინანსებული პროექტსა და ადგილობრივ თუ ეროვნულ ინიციატივას აზერბაიჯანსა და საქართველოში წვლილი შეუტანია ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და კატასტროფის რისკის შემცირების სხვადასხვა ასპექტის განვითარებაში. ეს პროექტები ნაწილობრივ ეხება სახანძრო უსაფრთხოების რისკებსა და გამოწვევებს დედოფლისწყაროსა და ზაქათალაში. თუმცა, ამ ანგარიშის მიზნებისთვის ჩატარებული ექსპერტთა კონსულტაციებით მიღებული მიგნებები ცხადყოფს, რომ ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირების კუთხით თანამშრომლობა მუნიციპალიტეტებს, ისევე როგორც აზერბაიჯანსა და საქართველოს შორის ეროვნულ დონეზე საჭიროებს გაუმჯობესებასა და გაფართოებას.

იდეები თანამშრომლობითი აქტივობებისთვის

საკონსულტაციო პროცესში წარმოიშვა თანამშრომლობის გაძლიერებისკენ მიმართული რამდენიმე იდეა, როგორც დედოფლისწყაროს ისე ზაქათალას მუნიციპალიტეტებისთვის.

მუნიციპალური დონის პრევენცია და რეაგირება: აქტივობები შეიძლება მოიცავდეს გადამზადებას, ქალთა და ახალგაზრდების მონაწილეობას და ცნობიერების ამაღლებას. მოხალისე მეხანძრეების გამოყენება გადამწყვეტია ადამიანური რესურსის ნაკლებობის აღმოსაფხვრელად, განსაკუთრებით ორი ქვეყნის შორეულ და სოფლის ტერიტორიებზე. მოხალისეები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ პატრულირებასა და გაფრთხილებაში, ასევე ადგილობრივი მოსახლეობისა და ტურისტების ცნობიერების ამაღლებაში და, საბოლოო ჯამში, ხანძარსაწინააღმდეგო ძალისხმევის მხარდაჭერაში. ქალებს, როგორც საზოგადოების საკვანძო ფიგურებს ასევე მნიშვნელოვანი როლი აკისრიათ ტყისა და ველის ხანძრის პრევენციისა და ცნობიერების ამაღლებაში. და ბოლოს, აუცილებელია აღმოიფხვრას მცდარი წარმოდგენები სოფლის მეურნეობაში ხანძრის გამოყენებასთან დაკავშირებით.

კოორდინაცია ეროვნული დონეზე: ეროვნულ დონეზე, ორივე ქვეყანაში თანამშრომლობის ჩარჩოს ჩამოყალიბება მუნიციპალიტეტებში, დარგებსა და საზღვრებს შორის კოორდინაციის გაძლიერებისკენ მნიშვნელოვანი წინგადადგმული ნაბიჯი იქნება. შესაბამის უწყებებს შეუძლიათ ძალისხმევის გაერთიანება მარეგულირებელ ჩარჩოზე კოორდინირებული მუშაობისთვის ისეთი საკითხების ირგვლივ, როგორცაა მოხალისე მეხანძრეების სტანდარტები ან მოსავლის აღების შემდგომი გადაწვის პრაქტიკა, ხოლო სამინისტროები უზრუნველყოფენ აღჭურვილობას, რისკების შესახებ ინფორმაციისა და საუკეთესო პრაქტიკის გაზიარებას, გაცვლას და ადრეულ გაფრთხილებას. აუცილებელია ქვეყნებში და მათ შორის ასეთი ტიპის კოორდინაციის ძალისხმევის ინსტიტუციონალიზება, ნაცვლად იმისა, რომ ეს მხოლოდ კატასტროფის შემდეგ ხდებოდა. უნდა იქნას შესწავლილი ადრეული გაფრთხილების სისტემების ჩამოყალიბება და გაძლიერება, რომელიც მორგებულია სხვადასხვა ჯგუფების საჭიროებებზე, პოტენციურად რეგიონის სხვა ქვეყნების ჩათვლით.

ბიომრავალფეროვნების დაცვა: ორივე ქვეყანაში, განსაკუთრებით საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროსა და აზერბაიჯანის ეკოლოგიისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროში არსებობს მზარდი ინტერესი ბიომრავალფეროვნების დაცვის ღონისძიებების ტყისა და ველის ხანძრების პრევენციისა და მათზე რეაგირების სფეროში გამოყენების მიმართ მრავალი თანამდევი სიკეთიდან გამომდინარე. პრევენციის თვალსაზრისით, ბუნებრივ და დაცულ ტერიტორიებზე ვიზიტორთა შესვლის შემცირებამ და შეზღუდვამ, შეიძლება ხელი შეუწყოს მგრძობიარე ეკოსისტემების დაცვას ტურისტული აქტივობით გამოწვეული ხანძრებისგან. რეაგირების მხრივ, წყალსაცავების არსებობამ შეიძლება მნიშვნელოვნად შეამციროს რეაგირების დრო, რაც თავის მხრივ ხელს შეუწყობს ხანძრის რისკის შემცირებას. წყალსაცავები ასევე სასიკეთოა ველური ბუნებისთვის, რადგან წყალი ხელმისაწვდომი ხდება განსაკუთრებით მშრალ სეზონზე.

წინამდებარე კვლევის შედეგები საფუძველს ჩაუყრის ერთობლივი თანამშრომლობის სტრატეგიისა და განხორციელების გეგმის შემუშავებას ტყისა და ველის ხანძრის მართვასა და რისკის შემცირებასთან დაკავშირებული გამოწვევების გადასაჭრელად ორ საპილოტე მუნიციპალიტეტში დედოფლისწყაროსა და ზაქათალაში. იგი შემდგომში კონკრეტული თანამშრომლობის სახეს მიიღებს, რომელიც ადგილობრივი პარტნიორებისა და მოთამაშეთა მიერ განხორციელდება. შემდგომ ეტაპზე განხორციელდება საპილოტე პროექტი ადგილობრივი პარტნიორებისა და მოთამაშეთა მონაწილეობით, რომლებიც ასევე ჩართულნი იქნებიან, როგორც მთავარი დაინტერესებული მხარეები მომავალ აქტივობებში. საერთო ჯამში, შემოთავაზებული აქტივობების მიზანია კლიმატთან დაკავშირებული უსაფრთხოების რისკების შემცირება და კლიმატის ცვლილების მიმართ მედეგობის ხელშეწყობა ჩრდილო-დასავლეთ აზერბაიჯანსა და აღმოსავლეთ საქართველოში.

სარჩევი

1 შესავალი	1
1.1 პროექტის წინამძღვარები	2
1.2 წინასწარი შეფასების კვლევა და პროცესი	2
2 წინამძღვრები	4
2.1 ხანძარი და ხანძრის მართვა აზერბაიჯანსა და საქართველოში	4
2.2 კლიმატის პროგნოზები	5
2.3 ხანძართან დაკავშირებული უსაფრთხოების რისკები	6
2.4 საპილოტე მუნიციპალიტეტები	6
2.4.1 დედოფლისწყარო (საქართველო)	7
2.4.2 ზაქათალა (აზერბაიჯანი)	8
3 კონტექსტის ანალიზი	9
3.1 გამოწვევებისა და შესაძლებლობების რუკა	9
3.2 პროექტებისა და ინიციატივების რუკა	11
3.2.1 საერთაშორისოდ დაფინანსებული პროექტები	11
3.2.2 ადგილობრივი და ეროვნული დონის ინიციატივები	14
3.3 სინთეზი	15
4 იდეები თანამშრომლობითი აქტივობებისთვის	17
4.1 მუნიციპალური დონის პრევენცია და რეაგირება	17
4.2 ეროვნული დონის კოორდინაცია	18
4.3 ბიომრავალფეროვნების დაცვა	20
5 დაინტერესებულ მხარეთა რუკა	23
6 დასკვნები	25

ჩანართების ჩამონათვალი

ჩანართი 1: ხანძართან დაკავშირებული ტერმინების განმარტებანი	4
ჩანართი 2: ყურადღების გადატანა ხანძრის ჩაქრობიდან ტყის ხანძარსაწინააღმდეგო ლანდშაფტების შექმნაზე	13
ჩანართი 3: რესურსები ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირებისთვის	21

ილუსტრაციების ჩამონათვალი

სურათი1: საკვანძო პროექტებისა და ინიციატივების რუკა	12
სურათი2: საკვანძო დაინტერესებულ მხარეთა რუკა	23

აბრევიატურების ჩამონათვალი

BMZ	გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობის და განვითარების ფედერალური სამინისტრო (გერმანია)
CENN	კავკასიის გარემოსდაცვითი არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელი
CSO	სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაცია
DG ECHO	ევროპის სამოქალაქო დაცვისა და ჰუმანიტარული დახმარების ოპერაციების გენერალური დირექტორატი
DRR	კატასტროფის რისკის შემცირება
EU	ევროპის კავშირი
FAO	გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია
GCF	კლიმატის მწვანე ფონდი
GEF	გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდი
GFMC	გლობალური ხანძრების მონიტორინგის ცენტრი
GEO	საქართველოს გარემოსდაცვითი ხელვა
ha	ჰექტარი
IRCCR	კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული რისკების მიმართ თემების გაუმჯობესებული მედეგობა
MODEX	მოდულის სავარჯიშოები
MoU	ურთიერთგაგების მემორანდუმი
NACRES	ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და კვლევის ცენტრი
NEAP-4	საქართველოს 2022-2026 წლების მეოთხე ეროვნული გარემოსდაცვითი სამოქმედო პროგრამა
ეუთო	ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია
PPRD	პრევენცია, მზადყოფნა და კატასტროფებზე რეაგირება
RCP	წარმომადგენლობითი კონცენტრაციის გზა
REC	კავკასიის რეგიონული გარემოსდაცვითი ცენტრი
RFMC	სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპისა და კავკასიის ხანძრის მონიტორინგის რეგიონული ცენტრი
SDC	შვეიცარიის განვითარებისა და თანამშრომლობის სააგენტო
SIDA	შვედეთის საერთაშორისო განვითარების თანამშრომლობის სააგენტო
UNEP	გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამა
USAID	ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტო
VIIRS	ხილული ინფრაწითელი გამოსახულების რადიომეტრის კომპლექტი
VPAs	ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები

1 შესავალი

ხანძარი დიდ საფრთხეს უქმნის სამხრეთ კავკასიის კულტურულ და ბუნებრივ ლანდშაფტებს. როგორც ისტორიულად ასევე ბოლო ხანებში, რეგიონში ხანძრების უმეტესობა ადამიანის საქმიანობითაა გამოწვეული, განსაკუთრებით მიწების აგრარული დანიშნულებით და საძოვრებად გამოყენების თვალსაზრისით. კლიმატის ცვლილებასთან ერთად შესაძლოა გაიზარდოს ხანძრების სიხშირე, ინტენსივობა და სიმძიმე ვინაიდან იზრდება ტემპერატურა, იცვლება ნალექების დონე, სიცხე და გვალვა უფრო ხშირი და ინტენსიური ხდება - ეს ის პირობებია, რომლებიც ხელს უწყობს ხანძრის გაჩენას და გავრცელებას.

უკონტროლო და არასასურველი ხანძრები (შემდგომში ტყისა და ველის ხანძრები) ხშირად ეკოლოგიურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და ჯანმრთელობის რისკებს წარმოშობს და, შესაბამისად აზიანებს ადამიანის უსაფრთხოებას. ტყისა და ველის ხანძრის შედეგად გამოწვეულმა მიწის დეგრადაციამ, თავის მხრივ, შეიძლება გააძლიეროს მეწყერების, ღვარცოფისა და წყალდიდობის რისკები, რაც გავლენას მოახდენს ადამიანების საარსებო წყაროსა და სასურსათო უსაფრთხოებაზე, განსაკუთრებით უკვე [მარგინალიზებულ](#) ადამიანებზე. იმის ცოდნა, თუ სად შეიძლება ტყისა და ველის ხანძარმა არათანაზომიერად დიდი გავლენა იქონიოს, შეიძლება დაგვეხმაროს ადაპტაციის ღონისძიებების შესაბამისად და კონფლიქტისადმი მგრძობიარე გზით დაგვეგმაში (Eriksen, 2013). ამასთან, ამ ზეწოლასთან გამკლავებისთვის ადამიანები შეიძლება დაუბრუნდნენ არასათანადო ადაპტაციის პრაქტიკას მაგ. ტყის უკანონო ქრა, რამაც შეიძლება კიდევ უფრო მეტი საფრთხე შეუქმნას მყიფე გარემოს ან ჩაერთონ დანაშაულებრივ საქმიანობაში, მაგ. ნარკოტიკების წარმოება ან ველური ბუნებით ვაჭრობა, რითაც შეიძლება გამწვავდეს უსაფრთხოება (Rüttinger, Munayer, van Ackern, & Titze, 2022). ისეთ ვითარებაში, როდესაც უსაფრთხოების გამოწვევები საერთოა რამდენიმე იურისდიქციისთვის, გადაწყვეტები ერთობლივ თანამშრომლობას მოითხოვს.

სამხრეთ კავკასიაში ხანძრის მართვისა და შესაძლებლობების გაძლიერების სფეროში [თანამშრომლობას ხანგრძლივი ისტორია](#) აქვს, მათ შორის ეუთოს მიერ ხანძრის გლობალური მონიტორინგის ცენტრთან (GFMC) მჭიდრო თანამშრომლობით განხორციელებული აქტივობები. ეს ძალისხმევა მოიცავდა ეროვნული და რეგიონული დონის ტრენინგებსა და სემინარებს, ისევე როგორც ხანძარსაწინააღმდეგო ეროვნული პოლიტიკისა და სტრატეგიების შემუშავებას, სხვადასხვა ადმინისტრაციული დონის თუ დარგის დაინტერესებულ მხარეთა მონაწილეობით.

წინამდებარე წინასწარი შეფასება მიზნად ისახავს შეაფასოს ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირების ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის არსებული კონტექსტი ორ საპილოტე მუნიციპალიტეტში აზერბაიჯანსა და საქართველოში. ამ შეფასების საფუძველზე, კვლევის ფარგლებში გროვდება და ვითარდება ორ საპილოტე მუნიციპალიტეტს შორის თანამშრომლობის იდეები და გამოვლინდება მათი წარმატების უზრუნველყოფის საჭიროებები. თვის მხრივ, ეს აქტივობები ხელს შეუწყობს კლიმატმედეგობას და კლიმატთან დაკავშირებული უსაფრთხოების რისკების შემცირების საერთო მიზანს, ტყისა და ველის ხანძრის ერთობლივი მართვისა და რისკის შემცირების გზით ჩრდილო-დასავლეთ აზერბაიჯანსა და აღმოსავლეთ საქართველოში.

შემდეგი ორი ნაწილი მოიცავს პროექტის მოკლე აღწერას, რომლის ფარგლებშიც მომზადდა წინასწარი შეფასება, ისევე როგორც მისი მომზადების პროცესს. მე-2 თავში მოცემულია აზერბაიჯანსა და საქართველოში ხანძრებისა და ხანძრის მართვის კონტექსტი, რასაც მოსდევს კლიმატის პროგნოზები და უსაფრთხოების შედეგები, და შერჩეული ორი საპილოტე მუნიციპალიტეტის აღწერა. მე-3 თავით გრძელდება კონტექსტური ანალიზი, რასაც მოჰყვება ამ სფეროში თანამშრომლობის საქმიანობის იდეების ამსახველი მე-4 თავი. მე-5 თავში მოცემულია დაინტერესებული მხარეების რუკა ხოლო მე-6 თავით წინასწარი შეფასების დოკუმენტი სრულდება.

1.1 პროექტის წანამდგრები

ეუთომ, ადელფისთან პარტნიორობით, 2020 წელს დაიწყო დამატებითი ბიუჯეტით დაფინანსებული პროექტი „სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპაში, აღმოსავლეთ ევროპაში, სამხრეთ კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში კლიმატის ცვლილების უსაფრთხოების რისკებზე რეაგირების გაძლიერება“ (პროექტის ნომერი: 1102151). ეს პროექტი მიზნად ისახავს:

1. გააღრმავოს იმის გაგება, თუ რა გავლენას ახდენს კლიმატთან დაკავშირებული უსაფრთხოების რისკები სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპაზე, სამხრეთ კავკასიაზე, ცენტრალურ აზიასა და აღმოსავლეთ ევროპაზე.
2. გაზარდოს თანამშრომლობა რეგიონულ დაინტერესებულ მხარეებს შორის კლიმატთან დაკავშირებული უსაფრთხოების რისკების გადასაწყვეტად.
3. გააუმჯობესოს ძირითად დაინტერესებულ მხარეთა ინფორმირებულობა და შესაძლებლობები კლიმატის ცვლილებისა და უსაფრთხოების შესახებ ინტეგრირებული მიდგომის დანერგვისთვის.

წინამდებარე წინასწარი შეფასება ყველა შემოსხნებულ მიზანს უწყობს ხელს, განსაკუთრებული აქცენტით პროექტის მეორე მიზანზე სამხრეთ კავკასიის რეგიონში.

1.2 წინასწარი შეფასების კვლევა და პროცესი

ეს კვლევა ეყრდნობა ეუთო-ადელფის (OSCE-adelphi) ანგარიშს „რეგიონული კონსულტაციები სამხრეთ კავკასიისთვის“, საქართველოსა და აზერბაიჯანში, რომლითაც კატასტროფის რისკის შემცირება (DRR) დადგინდა, როგორც ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის უმთავრესი პრიორიტეტი, რეგიონში კლიმატთან დაკავშირებული უსაფრთხოების რისკების გადასაწყვეტად. (Rüttinger, van Ackern, & Foong, Regional Consultation for the South Caucasus: Azerbaijan and Georgia: Co-operation opportunities for addressing the security implications of climate change, 2021). გარდა ამისა, კვლევა ეყრდნობა პროექტის ფარგლებში განხორციელებული შემდეგი აქტივობებიდან მიღებულ ინფორმაციას:

- **ონლაინ კონსულტაციის პროცესი თანამშრომლობის პრიორიტეტული თემების გამოსავლენად:** ჩატარდა 2021 წლის მარტიდან ივლისამდე პერიოდში, კონსულტაციის პროცესში ჩართული იყვნენ ორივე ქვეყნის პროექტის საკონტაქტო პირები და ექსპერტები შესაბამისი სამინისტროებიდან, ონლაინ შეხვედრების, გამოკითხვებისა და ინტერვიუების საშუალებით. მათი ჩართულობა მნიშვნელოვანი იყო რეგიონული საკონსულტაციო ანგარიშით გამოვლენილი თემების გაფილტვრისა და პრიორიტეტულობის განსაზღვრაში. დისკუსიების საშუალებით კატასტროფის რისკის შემცირების ფართო თემის ფარგლებში პრიორიტეტულად დასახელდა ტყისა და ველის ხანძრების მართვა და რისკის შემცირება, რაც საფუძვლად დაედო წარმოდგენილ კვლევას.
- **ექსპერტების წვლილი და კონსულტაციები საპილოტე მუნიციპალიტეტების გამოსავლენად:** ადგილობრივ და სამინისტროს ექსპერტების მონაწილეობით ჩატარებული მოსამზადებელი სამუშაოების ფარგლებში, ისევე როგორც 2023 წლის მარტიდან სექტემბრამდე პერიოდში დისტანციური შეხვედრებისა და კომუნიკაციის გზით პროექტის შემდგომი ეტაპისთვის შეირჩა რამდენიმე მუნიციპალიტეტი. ამ პროცესით შეირჩა საქართველოში დედოფლისწყაროს და აზერბაიჯანში ზაქათალას მუნიციპალიტეტი/ადგილობრივი ადმინისტრაცია საზღვრისპირა ტერიტორიებზე ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობისთვის ჩრდილო-დასავლეთ აზერბაიჯანსა და აღმოსავლეთ საქართველოში ტყისა და ველის ხანძრის სათემო მართვისა და რისკის შემცირებისთვის.

- **ორმხრივი სამუშაო შეხვედრები:** 2023 წლის ოქტომბერში თბილისში გაიმართა კონსულტაციები ხანძრებთან, ხანძრის პრევენციასა და ხანძარსაწინააღმდეგო ღონისძიებებთან დაკავშირებული რისკების, გამოწვევებისა და გამოცდილების განხილვისთვის; მონაწილეობდნენ აზერბაიჯანის საგანგებო სიტუაციების სამინისტროს და ეკოლოგიისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს, საქართველოს საგანგებო სიტუაციების მართვის სამსახურისა და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს რეგიონებთან ურთიერთობის დეპარტამენტის, დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის, GFMC-სა და საქართველოს გარემოსდაცვითი მსოფლმხედველობის (GEO) წარმომადგენლები. სამუშაო შეხვედრის ფარგლებში „თანამშრომლობა კლიმატ-მედეგობის გასაძლიერებლად ხანძრის რისკის შემცირების გზით“, მონაწილეებმა ასევე წარმოადგინეს თანამშრომლობის პოტენციური აქტივობები და ღონისძიებები ტყისა და ველის ხანძრის რისკების აღმოსაფხვრელად, ამ სფეროში წარსულ და მიმდინარე პროექტებსა და ინიციატივებზე დაყრდნობით;
- **კონსულტაციები საპილოტე მუნიციპალიტეტებში²:** 2024 წლის აპრილში, აზერბაიჯანისა და საქართველოს შერჩეული მუნიციპალიტეტების წარმომადგენლებმა მონაწილეობა მიიღეს საკონსულტაციო შეხვედრებში ზაქათალასა და დედოფლისწყაროში. შეხვედრები ემსახურებოდა 2023 წლის ოქტომბერში თბილისში გამართული კონსულტაციების შედეგების შევსებას, სადაც ყურადღება გამახვილდა ადგილობრივი დაინტერესებული მხარეების ძირითადი გამოწვევების გამოვლენაზე ხანძრის მართვისა და რეაგირების სფეროში, ასევე ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის შესაძლებლობებზე.
- **კონსულტაციებით მიღებული ინფორმაციის შევსების სამაგიდო კვლევა და ექსპერტების დამატებით შეტანილი წვლილი:** კვლევის მომზადებისას გამოყენებულ იქნა ხანძრის მართვის სფეროში აზერბაიჯანსა და საქართველოში სხვა შესაბამისი პროექტებისა და კვლევების მიგნებები, რომლებიც გამოვლინდა პროექტის გუნდის მიერ ჩატარებული სამაგიდო კვლევითა და სხვა ექსპერტთა მიერ მოწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე და შემდგომი შეხვედრებით ადგილობრივ და ეროვნულ დაინტერესებულ მხარეებთან.

მომავალში წინასწარი შეფასების კვლევა საფუძვლად დაედება პროექტის მომდევნო ნაბიჯებს, რაც მოიცავს დაინტერესებულ მხარეთა უფრო ფართო წრესთან კონსულტაციას ერთობლივ აქტივობებთან დაკავშირებით, მათ შორის საპილოტე მუნიციპალიტეტებში ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირების შესახებ. მისი შედეგები ხელს შეუწყობს თანამშრომლობისა და საპილოტე აქტივობების განხორციელების სტრატეგიული ჩარჩოს შემუშავებას. ამ პროცესების მიზანია კლიმატთან დაკავშირებული უსაფრთხოების რისკების შემცირება და კლიმატის ცვლილების მიმართ მედეგობის ხელშეწყობა ჩრდილო-დასავლეთ აზერბაიჯანსა და აღმოსავლეთ საქართველოში.

² ზაქათალაში კონსულტაციებში მონაწილეობა მიიღეს მუნიციპალიტეტის, სახანძროს და რეგიონული სატყეო ცენტრის წარმომადგენლებმა. დედოფლისწყაროში კონსულტაციებში მონაწილეობა მიიღეს მუნიციპალიტეტის, ადგილობრივი და ეროვნული სატყეო სამსახურების, საგანგებო სიტუაციების სამსახურის, სოფლის განვითარების სააგენტოს, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს, აგრარული და გარემოსდაცვითი ასოციაციის, ტურიზმის განვითარების ასოციაციის, არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა, როგორცაა „ქალთა და ახალგაზრდების საინიციატივო ჯგუფი“ და „ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიის მეგობართა ასოციაცია“, ასევე თემის წარმომადგენლებმა, როგორცაა ფერმერები.

2 წანამძღვრები

ეს თავი მოიცავს ხანძრებისა და ხანძრის მართვის მიმოხილვას აზერბაიჯანსა და საქართველოში, რასაც მოსდევს რეგიონის კლიმატის პროგნოზები და მათი უსაფრთხოების შედეგების აღწერა, სადაც განსაკუთრებული ყურადღება ხანძრებს ექცევა. ბოლო ნაწილში იგი აღწერს ორ შერჩეულ საპილოტე მუნიციპალიტეტს: საქართველოში დედოფლისწყარო და აზერბაიჯანში ზაქათალა.

2.1 ხანძარი და ხანძრის მართვა აზერბაიჯანსა და საქართველოში

სამხრეთ კავკასიის რეგიონი ბოლო ათწლეულის განმავლობაში უკონტროლო ტყისა და ველის ხანძრების რამდენიმე ფართომასშტაბიანი შემთხვევის მომსწრე გახდა. მაგალითად, აზერბაიჯანში 2014 წლის ზაფხულში რეკორდულმა ტემპერატურამ გვალვა და შემდგომი ტყის ხანძრები გამოიწვია, სადაც საერთო ჯამში 58,8 ჰექტარი ტყე დაიწვა სახელმწიფო სტატისტიკის კომიტეტის მონაცემებით (Ministry of Ecology and Natural Resources of Azerbaijan, 2015). 2022 წლის აგვისტოში აზერბაიჯანში ძლიერი სიციხისა და ქარის შედეგად 5 000 ჰექტარი ტყე და მიმდებარე მიწა, ფერმები და მინდვრები დაიწვა [ზაქათალაში](#), ისევე როგორც აზერბაიჯანის [ჩრდილოეთ რაიონებში](#) - სიაზანი, შაბრანი, ხაჩმაზი და გუბა. იმავე თვეში, საქართველოში, ბორჯომის მუნიციპალიტეტის სოფელ [ქვებისხევში](#) დაფიქსირდა ტყის ხანძარი, რამაც 250-მდე მეხანძრე-მაშველის მობილიზება მოითხოვა.

თუმცა ზოგადად, ხანძრები სამხრეთ კავკასიის რეგიონში ტყის ეკოსისტემების ბუნებრივი ნაწილი არ არის. შესაბამისად ეკოსისტემები უკიდურესად დაუცველია ხანძრის შემოქმედების მიმართ, განსაკუთრებით ტყეებში, რომლებიც ასევე ზიანდება მავნებლებით, რომლებიც იწვევენ ხეების ხმობას და ხანძრის სწრაფ გავრცელებას (Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia, 2021). ბუნებრივი რეგენერაციის ნელი ტემპიდან გამომდინარე, ტყის ეკოსისტემები განსაკუთრებით დაუცველია ხანძრების შემოქმედების მიმართ. (Rucevska, 2017).

უმეტესწილად რეგიონში ხანძრები ადამიანის საქმიანობითაა გამოწვეული, რაშიც წამყვან როლს ასრულებს მიწების აგრარული დანიშნულებით და საძოვრებად გამოყენება. საქართველოში, მაგალითად, შირაქის ველზე გავრცელებულია სოფლის მეურნეობის ნარჩენების გადაწვის პრაქტიკა. ფერმერები კვლავ იყენებენ ცეცხლს მოსავლის აღების შემდგომ სახნავი მინდვრების გასუფთავებისთვის მცენარეული ნარჩენების ნიადაგში ჩასატანად საჭირო ტექნიკისა და ფინანსების ნაკლებობიდან გამომდინარე. მოსახლეობაში ასევე გავრცელებულია მოსაზრება, რომ ხანძარი ამცირებს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მწერებითა და პათოგენებით ინფიცირებას (GFMC, 2015).

ჩანართი 1: ხანძართან დაკავშირებული ტერმინების განმარტებანი

GFMC-ის თანახმად, ამჟამად გამოიყენება ორი ძირითადი ტერმინი:

ლანდშაფტის ხანძარი: ბუნებრივი და კულტურული ლანდშაფტის მცენარეული საფარის ხანძარი, მაგ. ბუნებრივი და დარგული ტყის ორგანული რელიეფის (როგორცაა ტორფნარი), ბუჩქნარის, ბალახის საფარის, საძოვრების, სასოფლო-სამეურნეო მიწების და ქალაქგარე ტერიტორიების ხანძარი - განურჩევლად აალების წყაროებისა, ზიანისა და სარგებლისა.

უკონტროლო ხანძარი: ნებისმიერი დაუგეგმავი ან უკონტროლო ხანძარი, რომელიც იწვის ბუნებრივ, კულტურულ, სამრეწველო და საცხოვრებელ ლანდშაფტებში, რომელიც, მიუხედავად აალების წყაროსა, შესაძლოა საჭიროებდეს (1) ჩახშობის

რეაგირებას ან (ii) სხვა ქმედებას, სააგენტოს პოლიტიკის შესაბამისად. მაგ., ცვცხლს მიეცეს თავისუფლად წვის საშუალება თუ იგი აკმაყოფილებს მიწის მართვის ამოცანებს.

წინამდებარე წინასწარ შეფასებაში, ტერმინი „ტყისა და ველის ხანძარი“ აღნიშნავს როგორც უკონტროლო ხანძარს, ასევე ლანდშაფტის ხანძარს.

რამდენიმე სხვა ფაქტორი განაპირობებს რეგიონში ხანძრებით მიყენებული ზიანის სიმძიმეს. [შეფასებები](#) აჩვენებს, რომ ტყისა და ველის ხანძრის შედეგად მიყენებული ზიანის მასშტაბი შეიძლება განპირობებული იყოს ხანძრის მართვაზე პასუხისმგებელი უწყებებისა და სისტემების ხანძრის პრევენციისა და მასზე რეაგირების შეზღუდული შესაძლებლობებითა და ეფექტურობით. საქართველოში მიწის ინტენსიური დამუშავების მიტოვებამ გააჩინა უფრო მეტი გამოუყენებელი და აალებადი მცენარეული საფარი და შეამცირა ფრაგმენტაცია, რითაც გაიზარდა ხანძრის რისკი (GFMC, 2015). ყველაფერთან ერთად, კლიმატის ცვლილების ზემოქმედება სავარაუდოდ, კიდევ უფრო გაამწვავებს ამ რისკებს (იხ. თავი 2.2).

ამავდროულად, რეგიონს ხანძრის მართვის სფეროში თანამშრომლობის ხანგრძლივი ისტორია აქვს. რეგიონული და საერთაშორისო ორგანიზაციების მონაწილეობით განხორციელებულ კატასტროფის რისკის შემცირებასთან დაკავშირებულ რამდენიმე პროექტთან³ ერთად, ქვეყნები ასევე ორმხრივად თანამშრომლობდნენ ხანძრის წინააღმდეგ ბრძოლაში. მაგალითად, [2017 წელს](#) საქართველოში ბორჯომ-ხარაგაულის ნაკრძალში გაჩენილი ხანძრის დროს, გავრცელებული ინფორმაციით აზერბაიჯანმა საგანგებო სიტუაციების სამინისტროს [კერტმფრენი გაგზავნა](#) ხანძრის ჩაქრობის ოპერაციებში დასახმარებლად.

2.2 კლიმატის პროგნოზები

უკონტროლო ტყისა და ველის ხანძრის რისკები გაცილებით დიდია თბილ და მშრალ პირობებში, როდესაც მცირდება საწვავის ტენიანობა და იზრდება აალებადობა, რაც ზრდის ხანძრის გაჩენის პოტენციალსა და გავრცელების ტემპს (Rucevska, 2017). მომდევნო ათწლეულებში, სამხრეთ კავკასიაში საშუალო წლიური ტემპერატურის ზრდაა მოსალოდნელი - დაბალი ემისიების სცენარით⁴ სულ მცირე 1.2°C ზრდა და მაღალი ემისიების სცენარით⁵ 4.9°-მდე ზრდა საუკუნის ბოლომდე. ტემპერატურის მატებასთან ერთად, პროგნოზები ასევე მიუთითებს სიცხისა და ძლიერი გვალვების მზარდ ალბათობაზე. თუმცა, ნალექების პროგნოზები გაურკვევლობის მნიშვნელოვან დონეს შეიცავს, რომელიც მათ შეფასებასთან არის დაკავშირებული (Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia, 2021).

ამრიგად, კლიმატის ცვლილება რეგიონში უკონტროლო ხანძრის გამომწვევ რისკებს შორის წამყვანი ფაქტორია. მართლაც, წარსულის ძლიერი ხანძრის სეზონები ემთხვევა ძლიერი სიცხისა და მცირე ნალექის ხანგრძლივ პერიოდებს (Rucevska, 2017). მსგავსი ვითარება იყო საქართველოში 2017 წელს, როდესაც ბორჯომის ხეობაში გაჩენილი მასშტაბური ხანძარი დაემთხვა უკიდურესად ცხელ ზაფხულს და მცენარეული საფარის გაშრობას (Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia, 2021). ანალოგიურად, ნავარაუდებია, რომ გვალვამ გაამწვავა 2014 წლის ტყის ხანძარი, რომელმაც აზერბაიჯანში 59 ჰექტარი ტყე დააზიანა (Ministry of Ecology and Natural Resources of Azerbaijan, 2015).

³ იხილეთ თავი 3 და Rüttinger, van Ackern, & Foong, 2021 წ.

⁴ წარმომადგენლობითი კონვენტრაციის სცენარის (RCP) საფუძველზე 2.6. [აზერბაიჯანის წარმომადგენლობითი კონვენტრაციის სცენარი \(RCP\)](#), 1986-2005 წწ. საბაზისო პერიოდით.

⁵ წარმომადგენლობითი კონვენტრაციის სცენარის (RCP) საფუძველზე 8.5. [საქართველოს წარმომადგენლობითი კონვენტრაციის სცენარი \(RCP\)](#) 1986-2005 წწ. საბაზისო პერიოდით.

ასევე აღსანიშნავია, რომ, თავის მხრივ, ხანძარი აჩქარებს კლიმატის ცვლილების ტემპს. კერძოდ, ხანძრის შედეგად ტყეების დაკარგვამ შეიძლება შეაფერხოს მათი ძირითადი ნახშირბადის შთანთქმის ფუნქციები, ამავდროულად დიდი რაოდენობით ნახშირორჟანგი გამოიყოფა ატმოსფეროში, რაც გავლენას მოახდენს ნახშირბადის ციკლზე და გაამწვავებს გლობალურ დათბობას (Clarke, et al., 2022).

2.3 ხანძართან დაკავშირებული უსაფრთხოების რისკები

ტყისა და ველის უკონტროლო ხანძრები მათი მასშტაბიდან და ინტენსივობიდან გამომდინარე, პირდაპირ საფრთხეს უქმნის ადამიანის ჯანმრთელობასა და უსაფრთხოებას, მაგალითად, ადამიანების დაშავება და დაღუპვა. კვამლის ნაწილაკებმა შეიძლება გამოიწვიოს სასუნთქი გზების დაზიანება, გულ-სისხლძარღვთა დაავადებები და ნევროლოგიური დარღვევები, რაც შემდგომში გაზრდის ზეწოლას საზოგადოებრივი ჯანდაცვის სისტემებზე (Schwela, Goldammer, Morawska, & Simpson, 1999).

უკონტროლო ხანძრებს, შეიძლება ჰქონდეს დამანგრეველი გავლენა საარსებო წყაროსა და სოციოეკონომიკურ სტაბილურობაზე. სამხრეთ კავკასიაში ხანძრებმა შეიძლება გავლენა იქონიოს ბიომრავალფეროვნებაზე და გააუარესოს ეკოსისტემური სერვისები, მცენარეთა და ცხოველთა სიკვდილიანობისა და ჰაბიტატის პირობების ცვლილებით.

უკონტროლო ხანძარი, ასევე, უარყოფითად მოქმედებს წყალშემკრებებზე, რადგან ნიადაგის გაზრდილი ეროზია, ნიადაგის შემადგენლობა და ფერდობის არასტაბილურობა მოქმედებს წყლის რესურსების რაოდენობასა და ხარისხზე გრძელვადიან პერსპექტივაში. ამ ბუნებრივ რესურსებზე დამოკიდებული მოსახლეობისთვის, მათი საარსებო წყაროს უსაფრთხოება რისკის ქვეშაა. (Goldammer, 2013).

გარდა ამისა, უკონტროლო ხანძრებმა შეიძლება გამოიწვიოს ენერგეტიკასა და ელექტროენერჯის გადაცემასთან დაკავშირებული ნაგებობებისა და ინფრასტრუქტურის პირდაპირი დაზიანება და ამით, არსებითი მომსახურებების მიწოდება შეაფერხოს. ამავდროულად გზების დაზიანებამ შეიძლება ჩამოშალოს სატრანსპორტო და მიწოდების ჯაჭვები და ამ ზიანითა და ეკონომიკური აქტივობების კარგით გამოწვეულმა ხარჯებმა უარყოფითად იმოქმედოს მოსახლეობის საარსებო საშუალებებსა და კეთილდღეობაზე. (Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia, 2021).

საზღვრისპირა რეგიონებში, ხანძრით გამოწვეული უსაფრთხოების რისკები და ზოგადად კლიმატის ცვლილება, სავარაუდოდ, საერთო გამოწვევა იქნება სხვადასხვა იურისდიქციაში მცხოვრები მოსახლეობისათვის, მათი გეოგრაფიული და სოციოეკონომიკური კავშირებიდან გამომდინარე. ამრიგად, ტყისა და ველის ხანძრის ერთობლივი მართვა და რისკის შემცირება საზღვრისპირა თემებსა და შესაბამის მთავრობებს შორის კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რადგან ამით იქმნება ამ რისკების ჰოლისტიკური და მდგრადი გადაწყვეტის შესაძლებლობები.

2.4 საპილოტე მუნიციპალიტეტები

ცენტრალური და ადგილობრივი უწყებების დაინტერესებულ მხარეებთან, ეროვნულ და საერთაშორისო ექსპერტებთან და სამოქალაქო საზოგადოებასთან ფართო კონსულტაციების საფუძველზე, პროექტის შემდგომი ეტაპისთვის შეირჩა ორი მუნიციპალიტეტი. მუნიციპალიტეტების შერჩევას გათვალისწინებული იყო ისეთი ფაქტორები, როგორცაა აზერბაიჯანი-საქართველოს საზღვართან სიახლოვე, ხანძრის მომატებული რისკი და ინციდენტები და ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის შესაძლებლობები.

2.4.1 დედოფლისწყარო (საქართველო)

კახეთი. საავტორო უფლებები:
თეიმურაზ პოპიაშვილი

აღმოსავლეთ საქართველო, კახეთის რეგიონი, კერძოდ კი დედოფლისწყარო ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებს (VPAs) მასპინძლობს, რომელიც მოიცავს ნაკრძალს, ეროვნულ პარკსა და ბუნების სამ ძეგლს, საზოგადოებისთვის შეზღუდული წვდომით. აქ ასევე მდებარეობს ჭაჭუნას და ივრის ადკვეთილი, რომელიც მდინარე ივრის ნაპირებს იცავს. მეტწილად მუნიციპალიტეტი ზღვის დონიდან 500-800 მეტრზე მდებარეობს და ახასიათებს მშრალი სუბტროპიკული კლიმატი, მშრალი ცხელი ზაფხულითა და შედარებით ცივი ზამთრით. მდინარეების ალაზნისა და ივრის ქვედა დინების გამო ტერიტორია მიდრეკილია წყლის მწვავე დეფიციტისაკენ (UNDP, 2020).

დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში ძირითადი ეკონომიკური საქმიანობა სოფლის მეურნეობაა. მუნიციპალიტეტის სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების საერთო ფართობი 141 754 ჰა-ს შეადგენს. მეცხოველეობა კარგად განვითარებულია და ტერიტორიის სასოფლო-სამეურნეო მიწების დაახლოებით ორ-მესამედს იკავებს. გადაჭარბებული ძოვება მწვავე გარემოსდაცვითი პრობლემას წარმოადგენს. მუნიციპალიტეტის

ეკონომიკის სხვა დარგებია ტურიზმი, სამთო და გადამამუშავებელი მრეწველობა (კირქვა), ვაჭრობა და მშენებლობა.

მუნიციპალიტეტში მდებარეობს ზურმუხტის ქსელის შემადგენელი სამი ტერიტორია⁶ და იუნესკოს [აღიარებული](#) ბიოსფერული რეზერვატის სტატუსის მქონე ტერიტორიები. აზერბაიჯანსა და საქართველოს შორის მიმდინარეობს თანამშრომლობა [ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე ქურციკის](#) რეინტროდუქციაზე. ჯამში აზერბაიჯანიდან 184 ქურციკი გადმოიყვანეს და გაუშვეს დედოფლისწყაროს დაცულ ტერიტორიებზე. დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში, რომელიც საქართველოს ერთ-ერთ ყველაზე მშრალ რეგიონში მდებარეობს ტყის რესურსები მწირად მოიპოვება. საერთო ტყის ფართობი 1500 ჰექტარს შეადგენს, ძირითადად ჭალის და სანაპირო ზოლის ტყეებია. (Galland, 2019).

მიუხედავად იმისა, რომ მუნიციპალიტეტში არ არის ხშირი ხანძრები, სოფლის მეურნეობის ნარჩენების გადაწვის პრაქტიკა ფართოდ გავრცელებულია შირაქის ველზე, რაც ზოგჯერ უკონტროლო ხანძრის გამომწვევი ხდება. დედოფლისწყაროში ყოველწლიურად მიზანმიმართულად იწევა დაახლოებით 10 000 ჰექტარი სახნავი მიწა (GFMC, 2015).

2015 წლის ხანძრებმა უზარმაზარი ზიანი მიაყენა ქარსაფარ ზოლებს. დაიწვა 33 490 ჰექტარზე მეტი სახნავი ფართობი. (Westerberg, Costa, & Ghambashidze, 2017). GlobalForestWatch.org-ის თანახმად, 2020 წლის 16 ნოემბრიდან 2023 წლის 13 ნოემბრამდე პერიოდში დედოფლისწყაროში ადგილი ჰქონდა ჯამში 142 [ხანძრის შეტყობინებას](#) ინფრაწითელი გამოსახულების რადიომეტრის კომპლექტის (VIIRS) საშუალებით.

სავარაუდოდ, კლიმატის ცვლილებას მნიშვნელოვანი გავლენა ექნება წყლის რესურსებზე. პროგნოზები აჩვენებს 2020-2050 წლებში მდინარე ალაზნის დინების 9-14%-ით და მდინარე ივრის დინების 5-9%-ით შემცირებას, რაც იმოქმედებს სოფლის მეურნეობისა და მინამეურნეობებისთვის ხელმისაწვდომ წყალზე.

⁶ ზურმუხტის ქსელი ეს არის ეკოლოგიური ქსელი, რომელიც სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიებისგან შედგება. მისი დანერგვა ევროპის საბჭოს ინიციატივით დაიწყო, ბერნის კონვენციის ფარგლებში მისი მუშაობის ნაწილის სახით. იხ: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network>

2.4.2 ზაქათალა (აზერბაიჯანი)

ზაქათალა მდებარეობს ჩრდილო-დასავლეთ აზერბაიჯანში, შეკი-ზაქათალას ეკონომიკურ რეგიონში, ყანიხ-აირიჩაის ხეობაში, დიდი კავკასიონის ქედის კალთებზე. რეგიონი მდიდარია ბუნებრივი რესურსებით, აქ მდებარეობს ერთ-ერთ მთავარი მადნის საბადო კავკასიაში, ხოლო მისი თვალწარმტაცი ბუნებრივი ლანდშაფტები მას ტურისტულ კერად აქცევს. სამთო მოპოვებისა და ტურიზმის გარდა, [სოფლის მეურნეობა](#) რეგიონის კიდევ ერთი ძირითადი საქმიანობაა, რომელიც ძირითადად მოიცავს ხორბლის, თამბაქოს, ხილ-ბოსტნეულის, ღვინის, ჩაის, კარტოფილის, ბრინჯის და მწესუმზირის წარმოებას.

ქალაქი ზაქათალა ზღვის დონიდან 535 მეტრზე მდებარეობს. რელიეფი ძირითადად დაბლობია, თუმცა ასევე წარმოდგენილია ხშირი ტყეები და მთიანი რელიეფი, რაც ართულებს ხანძრის მართვისა და რეაგირების ოპერაციებს. აქ ასევე მდებარეობს ზაქათალას ნაკრძალი, რომელიც 28 800 ჰა ტერიტორიას მოიცავს ზღვის დონიდან 660-დან 3 645 მეტრამდე სიმაღლეზე. რაიონს 80 კმ საზღვარი აქვს საქართველო დაფარული.

საერთო ჯამში, მუნიციპალიტეტში ტყის ხანძრები განშირებულია. თუ 2013-2017 წლებში VIIRS ხანძარსაწინააღმდეგო სიგნალიზაციით დაფიქსირდა 57 ხანძრის გაფრთხილება, მომდევნო 5 წლიან პერიოდში (2018-2023) მაჩვენებელი 92 VIIRS [ხანძრის გაფრთხილება](#)მდე გაიზარდა. ამასთან ხანძრის მიზეზით ზაქათალაში 13 ჰა (15%) ტყის საფარი დაზიანდა 2001-დან 2023 წლამდე პერიოდში.

ზაქათალა საავტორო უფლებები: ლალა აზიზლი/Unsplash

3 კონტექსტის ანალიზი

ამ თავში წარმოდგენილია დედოფლისწყაროსა და ზაქათალაში არსებული მდგომარეობა ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირების კონტექსტში, და ასევე ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობა ამ საკითხების ირგვლივ. თავის პირველ ნაწილში წარმოდგენილია რეგიონულ და ადგილობრივ დონეზე ტყისა და ველის ხანძრის რისკის შემცირების თანამშრომლობის გამოწვევები და შესაძლებლობები. მას მოსდევს ხანძრის მართვასთან და კატასტროფის რისკის შემცირებასთან დაკავშირებული საერთაშორისო და რეგიონული ორგანიზაციების მიერ დაფინანსებული შესაბამისი პროექტების, ასევე ადგილობრივ და ეროვნულ დონეზე უახლესი, მნიშვნელოვანი ინიციატივების მიმოხილვა.

ეს თავი ეფუძნება ექსპერტთა წვლილს, კონსულტაციებს სამინისტროსა და ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან, მათ შორის სამოქალაქო საზოგადოებასთან, ასევე დამატებით სამაგიდო კვლევას.

3.1 გამოწვევებისა და შესაძლებლობების რუკა

დაინტერესებულმა მხარეებმა როგორც აზერბაიჯანიდან, ისე საქართველოდან რეგიონულ და ადგილობრივ დონეზე თანამშრომლობის შემდეგი გამოწვევები გამოავლინეს ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირების სფეროში:

- **ქვეყნებს შორის მიმდინარეობს კომუნიკაცია და ინფორმაციის გაზიარება, თუმცა საჭიროებს გაუმჯობესებას.** მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნებს შორის ხდება ინფორმაციის გაცვლა ხანძრის შემთხვევაში ან ეროვნულ დონეზე ხანძრის მომატებული რისკის არსებობისას, ხანძარსაწინააღმდეგო საკითხებზე მუდმივი კომუნიკაცია მეტ წვლილს შეიტანდა უკეთესი და სწრაფი რეაგირების მიღწევაში. ამასთან, საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტებს დამატებითი საკომუნიკაციო არხების შექმნა შეუძლიათ, რათა გაუმჯობესონ და მხარი დაუჭირონ რეაგირების კოორდინაციას და შესაბამისად, ეფექტურობას. ასევე საჭიროა ორივე ქვეყნის დაინტერესებულ მხარეებს შორის ენობრივი ბარიერის გადალახვა, მაგალითად, მრავალენოვანი ან თარგმანის ჩაშენებული ტექნოლოგიის მქონე საკომუნიკაციო სისტემების გამოყენებით;
- **კლიმატის ცვლილების გავლენით ხანძრები სულ უფრო ხშირდება და რთული გეოგრაფიული პირობები, როგორცაა დახრილი რელიეფი, ართულებს მათ კონტროლს.** ამინდისა და ნალექების მასხასიათებლების ცვლილებამ სამხრეთ კავკასიაში ხანძრის სეზონი გაახანგრძლივა, რომელიც წარსულში მხოლოდ ზაფხულს მოიცავდა, თუმცა ბოლო დროს ბევრად უფრო ფართო პერიოდზე გავრცელდა - ადრე გაზაფხულიდან გვიან შემოდგომამდე. შესაბამისად იზრდება მონიტორინგის უფრო ეფექტური სისტემების საჭიროება, რომლებიც ტყისა და ველის ხანძრების გამოვლენას ყველა სეზონზე შეძლებენ. მონიტორინგისა და მონაცემების ნაკლებობის გამო უცნობია მდინარეების იორისა და ალაზნის დინების პოტენციური ცვლილებები, რომლებიც საერთოა საქართველოსა და აზერბაიჯანისთვის და გადამწყვეტია ხანძარზე რეაგირების დროს. ამავდროულად, გარემოებები, როგორცაა ჰიდროელექტროსადგურებზე, სარწყავი და საყოფაცხოვრებო მოხმარებისთვის წყლის მზარდი მოხმარება კლიმატის ცვლილებასთან ერთად უახლოეს მომავალში რეგიონში წყლის დეფიციტის პოტენციური სცენარზე მიუთითებს. ასევე, რადგან ორივე მუნიციპალიტეტი გარშემორტყმულია ტყიანი, მთაგორიანი ციფაბო ფერდობებით ეს ართულებს ხანძარზე რეაგირებას გართულებული მისადგომიდან გამომდინარე;

- **აუცილებელია ადრეული გაფრთხილებისა და რეაგირების გაუმჯობესება და გაფართოვება, თუმცა ადამიანური და ფინანსური რესურსები შეზღუდულია.** რადგან ადრეული გაფრთხილების სისტემები ძვირადღირებულია, აუცილებელია არსებული რესურსებით მუშაობა და მსოფლიოში არსებული სისტემების შესწავლა, რომლებიც შეიძლება მოერგოს სამხრეთ კავკასიის რეგიონის კონტექსტს. ასევე, ჯერ კიდევ გამოუყენებელია ადგილობრივი თემების პოტენციალი, მათ შორის ქალებისა და ახალგაზრდების გაზრდილი ჩართულობა ხანძრის პრევენციის, მონიტორინგისა და რეაგირების მხარდასაჭერად. ორივე ქვეყნისთვის სასიკეთო იქნება მოხალისე მხანძრე-მაშველების მიღება და მომზადება - განსაკუთრებით საქართველოში, სადაც დაინტერესებულმა მხარეებმა აღნიშნეს, რომ წარსულმა მცდელობებმა არ გამოიღო მოსალოდნელი შედეგები. აზერბაიჯანში 2016 და 2017 წლებში მოხალისეთა ჯგუფები ჩამოყალიბდა უწყებათაშორისი ძალისხმევის ფარგლებში, რომელიც ასევე მოიცავდა საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების შესაძლებლობების განვითარებას, აღჭურვილობის მართვის ტექნიკურ ტრენინგებს და ცნობიერების ამაღლების აქტივობებს;
- მათ შორის უკონტროლო ხანძრებზე რეაგირებას. აზერბაიჯანის საგანგებო სიტუაციების სამინისტრომ 2023 წლის ივლისში დაიწყო [„საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების მოხალისეთა“](#) პროგრამა, რომელიც მოიცავს ტრენინგებს სახანძრო რეაგირებაზე.

გამოწვევებთან ერთად დაინტერესებულმა მხარეებმა ასევე გამოავლინეს თანამშრომლობის შემდეგი შესაძლებლობები:

- **ცნობიერების ამაღლების აქტივობებმა შესამჩნევი დადებითი ზემოქმედება იქონია.** მიიჩნევა, რომ საქართველოში, ფართო მოსახლეობაში ჩატარებული საკომუნიკაციო კამპანიები სხვადასხვა მედიასაშუალებებითა და ფორმატით, კანონის გამკაცრებულ აღსრულებასთან ერთად დადებითად მოქმედებს ხანძრის პრევენციაზე. 2023 წელს, მომატებული ხანძრის რისკის სეზონზე მხოლოდ რამდენიმე ხანძარი დაფიქსირდა, მიუხედავად მაღალი ტემპერატურისა და წვიმის ნაკლებობისა. ათასობით მრავალენოვანი გამაფრთხილებელი ნიშანი განთავსდა ტურისტულ რაიონებში აზერბაიჯანის და საქართველოს მასშტაბით, რომლებიც აფრთხილებენ მოწვევის საფრთხისა და ტყიან ადგილებში ცეცხლის დანთების შესახებ. მტკიცებულებები აჩვენებს, რომ ორივე ქვეყანაში ტყისა და ველის ხანძრების უმრავლესობა შესაძლოა **ადამიანის** მიერ იყოს გამოწვეული, როგორცაა სასოფლო-სამეურნეო ნარჩენების განზრახ გადაწვა, ინციდენტები და დაუდევრობა. ეს მიგვანიშნებს, რომ ხანძრის პრევენციისთვის ცნობიერების ამაღლება გადამწყვეტ როლს თამაშობს რეგიონში და ადგილობრივი თემების ჩართვის შესაძლებლობას წარმოადგენს, სადაც ქალები და ახალგაზრდები (მოხალისეთა ჩათვლით) ცვლილების ინიციატორები იქნებიან და მხარს დაუჭერენ ინფორმაციის გავრცელებასა და ცნობიერების ამაღლებას.
- **შესაძლებელია ორმხრივი ადრეული გაფრთხილების მიდგომის დანერგვა.** ამჟამად ქვეყნებში მოქმედებს ეროვნული დონის ხანძარსაწინააღმდეგო სისტემები. საუკეთესო შემთხვევაში ორივე ქვეყანას შესაძლოა ჰქონდეს საზიარო ერთიანი ან ინტეგრირებული სისტემა, რომელიც საზღვრისპირა ადრეული გაფრთხილებისა და ინფორმაციის გაცვლის საშუალებას იძლევა, რისკებისა და მოვლენების დოკუმენტაციის ჩათვლით პრევენციული ღონისძიებების დაგეგმვის მიზნით. აზერბაიჯანისა და საქართველოს ჰიდრომეტეოროლოგიურმა სამსახურებმა ხელი მოაწერეს ურთიერთგაგების მემორანდუმს ჰიდრომეტეოროლოგიური და გეოლოგიური ინფორმაციის გაცვლის შესახებ და უკვე მიმდინარეობს კლიმატისა და ბუნებრივი კატასტროფების მონაცემების გაზიარება. ხანძრის მონიტორინგის და რეაგირების ადრეული გაფრთხილების სისტემების შემუშავების მსოფლიოში არსებული მაგალითებისა და საუკეთესო პრაქტიკის გაზიარება სასიკეთო იქნება ხსენებული ძალისხმევისთვის.
- **ბიომრავალფეროვნების დაცვა ხანძრის პრევენციისა და რეაგირების თანმდევ სიკეთებს წარმოადგენს.** ნათელია, რომ ორივე ქვეყანაში ბიომრავალფეროვნების

დაცვის ღონისძიებები და ბუნებაზე დაფუძნებული გადაწყვეტები ზოგადად დადებითად მოქმედებს ხანძრის პრევენციასა და რეაგირებაზე. მაგალითად, ბუნებრივი პარკების, ნაკრძალებისა და დაცული ტერიტორიების შექმნა ზღუდავს ტურისტების წვდომას მოწყვლად ტერიტორიებზე და იცავს ამ ტერიტორიებს შემთხვევითი ხანძრის რისკებისგან, რაც შემჩნეულ იქნა როგორც აზერბაიჯანში, ასევე საქართველოში. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთი ტერიტორია სრულად შეზღუდულია და წვდომა მხოლოდ სამეცნიერო მიზნებისთვის დაიშვება, შეუზღუდავ ადგილებში შესვლის მოსაკრებლის დაწესება ხელს შეუწყობს ვიზიტორების ნაკადის შეზღუდვას და ადგილობრივი მოსახლეობისთვის ხანძარსაწინააღმდეგო აღჭურვილობისა და მომზადების დაფინანსებას. გარდა ამისა, საზღვრისპირა რაიონებში წყალსაცავების მისაწვდომობა შეიძლება გამოყენებულ იქნას ადგილობრივად ხანძრებზე სწრაფი რეაგირებისთვის, და სასიკეთო იქნება ველური ბუნებისათვის მშრალ სეზონებზე.

3.2 პროექტებისა და ინიციატივების რუკა

3.2.1 საერთაშორისოდ დაფინანსებული პროექტები

ხანძრის მართვასა და კატასტროფის რისკის შემცირებასთან დაკავშირებული საერთაშორისო და რეგიონული ორგანიზაციების მიერ დაფინანსებული რელევანტური პროექტები საქართველოსა თუ აზერბაიჯანში, ან ორივე ქვეყანაში, ნაჩვენებია სურათზე 1. დოკუმენტის შექმნის მომენტში, ეს პროექტები მიმდინარე ან ახლახან დასრულებული იყო 1-1,5 წლის განმავლობაში.

ექვსი პროექტი განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ზოგადად კატასტროფის რისკის შემცირებაზე: (1) ევროკავშირის (EU) პროექტი „აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში ბუნებრივი და ტექნოგენური კატასტროფების პრევენცია, მზადყოფნა და რეაგირება (PPRD East)“; (2) კლიმატის მწვანე ფონდის (GCF) მიერ დაფინანსებული პროექტი „მრავლობითი საფრთხის შემცველი ადრეული შეტყობინების სისტემის გაფართოება და კლიმატის შესახებ ინფორმაციის გამოყენება საქართველოში“; (3) შვეიცარიის განვითარებისა და თანამშრომლობის სააგენტოს (SDC) მიერ დაფინანსებული პროექტი „კლიმატის ადაპტაციის შესაძლებლობების გაძლიერება სამხრეთ კავკასიაში“; (4) შვედეთის საერთაშორისო განვითარების თანამშრომლობის სააგენტოს (SIDA) მიერ დაფინანსებული პროექტი „კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული რისკებისადმი თემების მედეგობის გაძლიერება“; და (5) ევროკავშირის დაფინანსებული პროექტი „ტრანსსასაზღვრო რისკების შეფასება და სამოქმედო გეგმის შემუშავება საქართველოსა და აზერბაიჯანში - SAILOR“ [წარმოადგენს](#) PPRD EAST III ინიციატივის გაგრძელებას.

დამატებით პროექტები, რომლებიც ყურადღებას ამახვილებს ტყეებზე, ბუნებრივი რესურსების მართვაზე, კლიმატის ცვლილებაზე, სოფლის განვითარებასა და მთებზე შემდეგია: გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდის (GEF) მიერ დაფინანსებული გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამის (UNEP) პროექტი „გლობალური ტყეების მონიტორინგის (GFW) გაზრდა სამხრეთ კავკასიაში“, პროექტი საქართველოში ტყის სექტორის რეფორმის განხორციელების ხელშეწყობა - ECO.Georgia“ რომელიც დაფინანსებულია გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ფედერალური სამინისტროს (BMZ) და კლიმატის მწვანე ფონდის (GCF), ასევე საქართველოს მთავრობისა და შვეიცარიის განვითარებისა და თანამშრომლობის სააგენტოს მიერ (SDC), BMZ-ის მიერ დაფინანსებული პროექტი „ბუნებრივი რესურსების მართვა და ეკოსისტემური სერვისების დაცვა სამხრეთ კავკასიაში სოფლის მდგრადი განვითარებისთვის“, აშშ-ის სატყეო სამსახურის მიერ დაფინანსებული და NACRES-ის ან "ECOServe"-ის მიერ განხორციელებული პროექტი "ტყის ხანძრის რისკების რუკა საქართველოში" და შვეიცარიის განვითარებისა და თანამშრომლობის სააგენტოს (SDC) მიერ დაფინანსებული პროექტი „ადაპტაცია სიმაღლეზე“.

სურათი 1: საკვანძო პროექტებისა და ინიციატივების რუკა

Project	Donor	Topics	Azerbaijan	Georgia
HOPE Full Scale Exercise 2022-2023	DG ECHO			✗
Cross Border Risk Assessment and Action Plan in Georgia-Azerbaijan (SAILOR) 2023-2026	DG ECHO		✗	✗
Enabling the implementation of Georgia's forest sector reform – ECO.Georgia 2021-2028	BMZ/ GCF/ Government of Georgia/ SDC			✗
Prevention, Preparedness and Response to Natural and Man-made Disasters in the Eastern Partnership Countries (PPRD East) 2020-2024	EU		✗	✗
National Adaptation Plan (NAP) to improve climate change adaptation actions 2019-2022	GCF		✗	
Scaling-up Multi-hazard Early Warning System and the Use of Climate Information in Georgia 2018-2025	GCF			✗
Upscaling of Global Forest Watch in Caucasus Region 2019-2022	GEF		✗	✗
Management of natural resources and safeguarding of ecosystem services for sustainable rural development in the South Caucasus (ECOserve) 2018-2024	BMZ		✗	✗
Adaptation at Altitude: Taking Action in the Mountains 2020-2023	SDC		✗	✗
Strengthening the climate adaptation capacities in the South Caucasus 2017-2023	SDC		✗	✗
Improved resilience of communities to climate risks (IRCCR) 2020-2023	SIDA			✗

Legend					
	Climate change adaptation		Disaster risk reduction		Energy
	Fires		Forests		Mountains
	Rural development				

მიუხედავად იმისა, რომ ზემოაღნიშნული პროექტების უმრავლესობა მოიცავს კატასტროფის რისკის შემცირების ელემენტებს, მათ არ აქვთ განსაკუთრებული აქცენტი ტყისა და ველის ხანძრის მართვასა და რისკის შემცირებაზე. ამ კუთხით, ეუთო (OSCE) და GFMC მრავალი წლის განმავლობაში არიან ჩართულნი მთელ რიგ პროექტებში და აქტივობებში, რომლებიც კონკრეტულად ორიენტირებულია ეროვნული შესაძლებლობების განვითარებასა და სამხრეთ კავკასიაში ხანძრის მართვის სფეროში რეგიონული თანამშრომლობის ხელშეწყობაზე. [2006 წლიდან](#), ეუთო (OSCE) და GFMC აორგანიზებენ ეროვნულ და რეგიონულ სამუშაო შეხვედრებს, სემინარებსა და ტრენინგებს ტყისა და ველის ხანძრის მართვის სფეროში შესაძლებლობების გაძლიერების, და პოლიტიკისა და სტრატეგიების შემუშავების მიზნით.

ეროვნულ დონეზე, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ახორციელებს [სატყეო სექტორის რეფორმას](#), GCF-ისა და BMZ-ის მხარდაჭერით (პროექტი ECO.Georgia - იხ. სურათი 1), რომლის მიზანია "სათბურის აირების შემცირება ქვეყნის ტყეების გაუმჯობესებული, ბუნებაზე ორიენტირებული მართვითა და ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესებით შემაზე მოთხოვნის შესამცირებლად". აზერბაიჯანში, ამჟამად ხორციელდება ეროვნული სატყეო პროგრამა რომელიც მოიცავს სატყეო პოლიტიკის განაცხადსა და 2015-2030 წლების სამოქმედო გეგმას. იგი მომზადდა გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს მიერ სხვა ეროვნული საჯარო დაწესებულებების,

აკადემიური წრეების, არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და ადგილობრივი თემების მონაწილეობით და სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) მხარდაჭერით (Minister of Ecology and Natural Resources of Azerbaijan, 2013). პროგრამის მიზანია სამთავრობო პოლიტიკის ინსტრუმენტებში ტყის მართვის პოლიტიკის ჰარმონიზება, სტრუქტურული ცვლილებების ხელშეწყობა და ეროვნული ტყის მართვის ინსტიტუციური და სამართლებრივი ბაზის შემუშავების გამოწვევებისა და შესაძლებლობების გამოვლენა.

მთლიანობაში, ცხადია არაერთი საერთაშორისო დაფინანსებული პროექტი ხელს უწყობს ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირების ამათუიმ ასპექტს და ნაწილობრივ რეგიონულ ელემენტებს მოიცავს. თუმცა, ექსპერტთა კონსულტაციებისა და დაინტერესებულ მხარეებთან ინტერვიუების თანახმად, **ორმხრივი თანამშრომლობა ხანძარსაწინააღმდეგო თემებსა და გადაწყვეტებზე, როგორც ეროვნულ, ისე ადგილობრივ დონეზე ამჟამად შეზღუდულია.** ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირების სამომავლო ღონისძიებები და საქმიანობა შეიძლება დაშენდეს ადრეულ ძალისხმევებზე და გამოიყენოს ის მდიდარი რესურსები, რომელიც ამ პროცესებიდან შეიქმნა.

ჩანართი 2: ყურადღების ხანძრის ჩაქრობიდან ხანძარმდეგი ლანდშაფტების შექმნაზე გადატანა

მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან და შუა ხანებამდე რეგიონის კლიმატი, ხანძრის კონტროლის შესაძლებლობები და ტრადიციული მიწათსარგებლობა სამხრეთ კავკასიაში ხელსაყრელ ფერმერულ პირობებს ქმნიდა ტყისა და ველის ხანძრების შეზღუდული რისკით. თუმცა, ამჟამად კლიმატის ცვლილების ზემოქმედება, [მიწათსარგებლობის](#) ცვლილებასთან ერთად, მოქმედებს რეგიონის ბუნებრივ და კულტურულ ლანდშაფტებზე. სამუშაო ძალის კლება სოფლად იწვევს სასოფლო-სამეურნეო მიწების არამდგრად მართვას და მიტოვებულ მიწებს, რომლებიც, თავის მხრივ, სულ უფრო მეტად იფარება ძლიერად აალებადი მცენარეულობით.

GFMC ხელს უწყობს პროაქტიულ მიდგომას ტყეების, სასოფლო-სამეურნეო მიწებისა და სხვა გაშლილი ეკოსისტემების, მათ შორის დაცული ტერიტორიების მართვის მიმართ, რათა შეაკავოს და თავიდან აიცილოს ტყისა და ველის ხანძრის გავრცელება დიდ ტერიტორიებზე, რითაც გააღვილებს მათ კონტროლს. ტყისა და ველის ხანძრისადმი მდეგი ბუნებრივი და კულტურული ლანდშაფტების შექმნა მოითხოვს სამოქალაქო საზოგადოების აქტიურ ჩართულობას ტყის ხანძრის პრევენციაში და მოსახლეობის, ასევე კერძო და საჯარო მიწების, მათ შორის ტყეებისა და სასოფლო-სამეურნეო მიწების დაცვაში. ამის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ სამოქალაქო საზოგადოების აქტიური მონაწილეობით. ამიტომ მნიშვნელოვანია, რომ ხელისუფლებამ ჩართოს სამოქალაქო საზოგადოება, როგორც პასუხისმგებელი პარტნიორი, როგორც ნებაყოფლობით, ისე სავალდებულო მიდგომებში.

GFMC-მა შეიმუშავა რესურსები, რომლებიც წარმოადგენს თანამშრომლობითი, ინტეგრირებული მართვის მიდგომების გზამკვლევს [სათემო ხანძრის მართვის, ტყისა და ველის ხანძრისგან სოფლების დაცვის](#) შესახებ და სათემო და ინტეგრირებული ხანძრის მართვის ხანგრძლივი ტრადიციის მქონე ქვეყნების [მაგალიტებს გლობალური სამხრეთიდან](#). გარდა ამისა, FAO-ს ახლახან განახლებული [ხანძრის მართვის ინტეგრირებული ნებაყოფლობითი სახელმძღვანელო მითითებები](#) წარმოადგენს ამომწურავ რჩევებს, ცხადყოფს ტყისა და ველის ხანძრის გამომწვევი მიზეზების გადაჭრის და სამოქალაქო საზოგადოების აქტიური მონაწილეობის აუცილებლობას ხანძრების პრევენციასა და შერბილებაში.

3.2.2 ადგილობრივი და ეროვნული დონის ინიციატივები

გარდა ზემოაღნიშნული პროექტებისა, არსებობს რამდენიმე მნიშვნელოვანი ინიციატივა ადგილობრივ და ეროვნულ დონეზე ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირების გასაძლიერებლად ორივე ქვეყანაში.

- ეუთო-GFMC პროექტის „სამხრეთ კავკასიაში ხანძრის მართვისა და ხანძრის კატასტროფების რისკის შემცირების ეროვნული შესაძლებლობების გაძლიერება“ ფარგლებში, ჩატარდა ეროვნული მრგვალი მაგიდის შეხვედრები ხანძრის მართვის ეროვნული პოლიტიკის შესამუშავებლად 2009-2014 წლებში საქართველოში და 2011 წელს აზერბაიჯანში. (GFMC, 2024).
- 2020 წელს ცვლილებები შევიდა საქართველოს ტყის კოდექსში და მოიცავდა 2009-2014 წლებში ჩატარებული ხანძრის მართვის ეროვნული მრგვალი მაგიდის შეხვედრების რეკომენდაციები. ტყის კოდექსის დებულებები აღნიშნავს ტყის მართვის ორგანოს როლს ხანძარსაწინააღმდეგო უსაფრთხოების წესების დაცვისა და ღონისძიებების განხორციელებაში (Legislative Herald of Georgia, 2020).
- ამჟამად აზერბაიჯანი მუშაობს პროგრამულ უზრუნველყოფაზე ტურისტული ბილიკების დარუკებისთვის, რათა მიაკვლიოს შესაძლო საგანგებო სიტუაციებს, როგორცაა ხანძარი ან ზვავი, რომლებიც შორეულ რაიონებში ტურისტული აქტივობის გამო შეიძლება მოხდეს. საგანგებო სიტუაციების სამინისტროსა და ტურიზმის სახელმწიფო სააგენტოს ერთობლივი ძალისხმევით, მიმდინარეობს პროგრამული უზრუნველყოფის ტესტირება და სავარაუდოდ მალე ამოქმედდება.
- 2019 წელს საქართველოს მთავრობამ გამოაქვეყნა დადგენილება No 403 „სამოქალაქო უსაფრთხოების სფეროში მოხალისეთა ქართიის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2018 წლის 27 ნოემბრის No 577 დადგენილებაში ცვლილების შეტანის შესახებ. დადგენილება მოითხოვს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საგანგებო სიტუაციების მართვის სამსახურის მიერ, მოხალისე სახანძრო-სამაშველო ჯგუფებისთვის სახანძრო-სამაშველო ტექნიკით უზრუნველყოფას (Legislative Herald of Georgia, 2019).
- აზერბაიჯანში 2016 და 2017 წლებში მოხალისეთა ჯგუფები ჩამოყალიბდა უწყებათაშორისი ძალისხმევის ფარგლებში, რომელიც ასევე მოიცავდა საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების შესაძლებლობების განვითარებას, აღჭურვილობის მართვის ტექნიკურ ტრენინგებს და ცნობიერების ამაღლების აქტივობებს, კერძოდ ტყისა და ველის ხანძრებზე რეაგირების სფეროში.
- 2023 წლის ივლისში, აზერბაიჯანის საგანგებო სიტუაციების სამინისტრომ დაიწყო „საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების მოხალისეთა“ პროგრამა, რომელიც მოიცავს ტრენინგებს სახანძრო რეაგირებაზე.
- ბოლო წლებში ქვემო ქართლის სატყეო სამსახურში ხანძრის სეზონზე „მეხანძრე რეინჯერებს“ ქირაობენ. მათი ფუნქციაა სატყეო სამსახურის პასუხისმგებლობის ქვეშ არსებული ტყის ტერიტორიების პატრულირება და ხანძრის საშიშროების შესაძლო ნიშნების მონიტორინგი. ხანძრის აღმოჩენის შემთხვევაში, „მეხანძრე რეინჯერები“ აცნობებენ ქვემო ქართლის საგანგებო სიტუაციათა მართვის სამსახურის ეკიპაჟის მოსვლამდე დაიწყებენ ხანძრის ჩაქრობის სამუშაოებს, ხანძრის ლოკალიზაციის მიზნით. მათი საქმიანობის მხარდასაჭერად, "მეხანძრე-რეინჯერები" ამინდის პროგნოზს იღებენ ხანძრის შესახებ.
- ევროკავშირის (EU) მოდულის სავარჯიშოების (MODEX) სემინარები ორგანიზებული იყო ქვემო ქართლის საგანგებო სიტუაციათა მართვის პერსონალისთვის საქართველოში, ტყის ხანძრების მართვასთან დაკავშირებით.⁷

⁷ ევროპის სამოქალაქო დაცვისა და ჰუმანიტარული დახმარების ოპერაციების გენერალური დირექტორატის (DG ECHO) მიერ დაფინანსებული EU MODEX არის წვრთნების სერიის ნაწილი ევროკავშირის სამოქალაქო დაცვის მექანიზმის ფარგლებში. იხ: <https://www.eu-modex.eu/Red/about/>.

- საქართველოს შინაგან საქმეთა და თავდაცვის სამინისტროები ამჟამად მუშაობენ რეზერვისტების ბრიგადების ჩამოყალიბებაზე, რომლებსაც საგანგებო სიტუაციების შემთხვევებში გამოიძახებენ. განსაზღვრულია, რომ ჯგუფი იმუშავებს მოხალისეობრივ საფუძველზე.
- საქართველოს საგანგებო სიტუაციების მართვის სამსახური გეგმავს დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის მხარდაჭერას მუნიციპალური დონის საგანგებო სიტუაციების მართვის გეგმის მომზადებაში, რომელიც ოთხ ძირითად ფაზად იყოფა: პრევენცია, მზადყოფნა, რეაგირება და აღდგენა. სემინარების პირველი სერია დაგეგმილია 2024 წლის ნოემბერ/დეკემბერში, ხოლო საგანგებო სიტუაციების მართვის გეგმა, სავარაუდოდ, მზად იქნება 2025 წლის შუაში.
- 2022 წლის სექტემბერში საქართველოს მთავრობამ მიიღო საქართველოს 2022-2026 წლების მეოთხე ეროვნული გარემოსდაცვითი სამოქმედო პროგრამა (NEAP-4). დოკუმენტი მოუწოდებს ტყის ხანძრის მენეჯმენტს დანერგოს კომპლექსური მიდგომა, რომელიც მოიცავს პრევენციის, მზადყოფნისა და რეაგირების ასპექტებს. კატასტროფების მართვის სისტემების გასაუმჯობესებლად NEAP-4 მოიცავს აქტივობებს, რომელიც მიზნად ისახავს საგანგებო სიტუაციების მართვის სამსახურების ინფრასტრუქტურულ და შესაძლებლობათა გაძლიერებას. სხვა საკვანძო დონის ძიებები მოიცავს საქართველოში მოხალისეთა სისტემის განვითარებას, და მიზნად ისახავს 2000 რეგისტრირებული მოხალისის ყოლას 2026 წლისთვის (Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia, 2022).

ეს ინიციატივები მნიშვნელოვანი ელემენტებია ტყისა და ველის ხანძრის მართვის გასაუმჯობესებლად და რისკის შესამცირებლად; თუმცა მათ აკლიათ ტრანსსასაზღვრო ელემენტები.

3.3 სინთეზი

ხანძარი დიდ საფრთხეს უქმნის სამხრეთ კავკასიის რეგიონის ლანდშაფტს. კლიმატის ცვლილებასთან ერთად, საფრთხეები სავარაუდოდ გაიზრდება, ვინაიდან იზრდება ტემპერატურა, იცვლება ნალექების დონე, სიცხე და გვალვა უფრო ხშირი და ინტენსიური ხდება - ეს ის პირობებია, რომლებიც ხელს უწყობს ხანძრის გაჩენას და გავრცელებას. უკონტროლო და არასასურველი ხანძარი აჩენს გარემოსდაცვით, ეკონომიკურ, სოციალურ და ჯანმრთელობის რისკებს და, შესაბამისად, ძირს უთხრის ადამიანის და საარსებო წყაროს უსაფრთხოებას. იმის გათვალისწინებით, რომ ეს რისკები სავარაუდოდ საერთო საზღვრისპირა რეგიონებში მცხოვრები სხვადასხვა იურისდიქციაში მყოფი მოსახლეობისთვის, ამ რისკების ჰოლისტიკური და მდგრადი გზით გადასაწყვეტად თანამშრომლობა გადამწყვეტი მნიშვნელობისაა.

ამ კონტექსტში დედოფლისწყარო და ზაქათალა შემდეგი მსგავსი გამოწვევების წინაშე დგანან:

- (1) ქვეყნებს შორის კომუნიკაცია და ინფორმაციის გაზიარება მიმდინარეობს, თუმცა საჭიროებს გაუმჯობესებას;
- (2) კლიმატის ცვლილება და გეოგრაფიული პირობები ხანძრებს უფრო მუდმივს ხდის და ართულებს მათზე რეაგირებას;
- (3) აუცილებელია ადრეული გაფრთხილებისა და რეაგირების გაუმჯობესება და გაფართოვება, თუმცა ადამიანური და ფინანსური რესურსები შეზღუდულია.

თუმცა, ასევე არსებობს თანამშრომლობის გარკვეული შესაძლებლობები, კერძოდ:

- (1) ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებები ტყისა და ველის ხანძრების პრევენციისთვის;
- (2) აზერბაიჯანსა და საქართველოს შორის მიმდინარე ძალისხმევის საფუძველზე რეგიონის მასშტაბით ადრეული გაფრთხილების მიდგომის ჩამოყალიბება; და
- (3) ბიომრავალფეროვნების დაცვის ღონისძიებებში ინვესტირება, რამაც შეიძლება დადებითი გავლენა იქონიოს, როგორც ხანძრის პრევენციაზე, ასევე რეაგირებაზე.

კატასტროფის რისკის შემცირების, ხანძრის მართვისა და პრევენციის სფეროში აზერბაიჯანსა და საქართველოში მიმდინარე და ახლახან დასრულებული რამდენიმე პროექტი და ინიციატივა შეიძლება კარგი საფუძველი გახდეს და განვირცოვოს არსებული პროექტის ფარგლებში. ეს პროექტები ნაწილობრივ ითვალისწინებს სახანძრო უსაფრთხოების რისკებს, ისევე როგორც გამოწვევებს. თუმცა, დედოფლისწყაროსა და ზაქათალას შორის თანამშრომლობის მასშტაბები ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირების საკითხებში, ისევე როგორც ეროვნულ დონეზე აზერბაიჯანსა და საქართველოს შორის, კვლავაც საჭიროებს გაუმჯობესებასა და გაფართოებას. მე-4 თავი წარმოადგენს იდეების ერთობლიობას თანამშრომლობის აქტივობებისთვის, რომლებიც ამ ხარვეზების შევსებას ცდილობს.

ლანდშაფტი ბორჯომის მუნიციპალიტეტის სოფელ დაბაში 2008 წლის უკონტროლო ხანძრის შემდეგ. მიუხედავად იმისა, რომ ფერდობებზე ჩანს ხანძრით გამოწვეული აშკარა ზიანი, ხეობაში ბუნებრივი აღდგენის ნიშნები შეინიშნება, რასაც ტყის აღდგენითი ღონისძიებებით უნდა შეეწყოს ხელი. საავტორო უფლებები: GFMC

4 იდეები თანამშრომლობითი აქტივობებისთვის

ეს თავი ასახავს დედოფლისწყაროსა და ზაქათალას შორის კონსულტაციის პროცესის შედეგად გამოვლენილ თანამშრომლობის იდეებს, რომლებიც განივრცო სამაგიდო კვლევით.

4.1 მუნიციპალური დონის პრევენცია და რეაგირება

დედოფლისწყაროსა და ზაქათალას შორის თანამშრომლობის მნიშვნელოვანი სფერო მუნიციპალურ დონეზე ხანძრის პრევენციისა და რეაგირების გაძლიერება შეიძლება იყოს. ამ მიზნის მიღწევაზე მიმართული აქტივობები შესაძლოა მოიცავდეს ტრენინგებსა და ცნობიერების ამაღლებას, სადაც ყურადღება გამახვილდება ქალებისა და ახალგაზრდების ჩართვაზე. სასწავლო სესიები შეიძლება მოიცავდეს პროფესიონალების ტყისა და ველის ხანძრებზე რეაგირებაში გადამზადებას, მათ შორის ხანძრის ცხელი წერტილების და გეოგრაფიული მდებარეობის გამოვლენა და მონიტორინგი, ტრენინგები მოწყობილობებისა და აღჭურვილობის გამოყენებაზე, აგრეთვე ტრანსსასაზღვრო კოორდინაციის პროტოკოლების გაცნობა. სავარჯიშოები და სიმულაციები, მათ შორის ტექტიკური საპასუხო ხანძრები, განსაკუთრებით სასარგებლოა, რადგან ზუსტად აჩვენებს, თუ როგორ უნდა ვიმოქმედოთ პრაქტიკაში საგანგებო სიტუაციების შემთხვევაში. ასეთი სასწავლო დონის ძიებები მოიცავს ყველა დონის პროფესიონალებს. საჭირო და სახმელეთო სახანძრო ბრიგადების გარდა, იგი მოიცავს პირველად რეაგირებაში ჩართულ სხვა პროფესიონალებს, როგორცაა ტყისა და პარკის რეინჯერები, სასაზღვრო პოლიციის ოფიცრები, ჯანდაცვის პროვაიდერები და სასწრაფო დახმარების თანამშრომლები. შემდგომში, ტრენინგები გაფართოვდება მოხალისე მეხანძრეთა ბრიგადებზე და შეიძლება მოიცავს ხანძრის მართვისა და რეაგირებასთან დაკავშირებული დამატებითი დისციპლინები, როგორცაა პირველადი დახმარება, სამძებრო-სამაშველო და ჰუმანიტარული საქმიანობები. ასევე მნიშვნელოვანია ბავშვებისა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ტრენინგები ევაკუაციის მარშრუტების, საავარიო გასასვლელებისა და საკონტაქტო პირების შესახებ ხანძრის შემთხვევაში მათი უსაფრთხოების გაზრდის მიზნით. ბავშვები ასევე შეიძლება გახდნენ ინფორმაციის გავრცელების წყაროები, რადგან ნასწავლი ქვევა ხშირად ვრცელდება ოჯახებზეც.

მოხალისე მეხანძრეების, ახალგაზრდების, ფერმერების, მწყემსების, მონადირეების, თემის წევრები და სხ. გამოყენება ასევე მნიშვნელოვანია საკადრო დანაკლისის შესავსებად, განსაკუთრებით შორეულ და სოფლის ადგილებში. მოხალისეები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ პატრულირებასა და გაფრთხილებაში, ასევე ადგილობრივი მოსახლეობისა და ტურისტების ცნობიერების ამაღლებაში და, საბოლოო ჯამში, ხანძარსაწინააღმდეგო ძალისხმევის მხარდაჭერაში. მოხალისეებმა უნდა გაიარონ იგივე ტრენინგები და იგივე უსაფრთხოების სტანდარტებს დაექვემდებარონ, როგორც პროფესიონალი მეხანძრეები. აზერბაიჯანს ახალგაზრდების მოხალისე მეხანძრეებად ჩართვის პოზიტიური გამოცდილება აქვს, კონკურსებისა და დაჯილდოების სისტემების დაწესებით, რომლებიც ახალგაზრდებზეა მიმართული. ქვეყნის საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების სამინისტრო 2023 წლის ივნისიდან ახორციელებს გადაუდებელი დახმარების მოხალისეობრივ პროგრამას. პროგრამა მოიცავს საკონკურსო შერჩევის პროცესს, თეორიულ და პრაქტიკულ ტრენინგებს რამდენიმე დისციპლინაში, ასევე სერტიფიკატების გაცემას. აზერბაიჯანი ასევე მოქმედებს მოხალისეთა ორგანიზაციების გაერთიანება, რომელსაც შეუძლია

ტრენინგების ჩატარება მოხალისეთა ჩართულობისა და კოორდინაციის შესახებ. აუცილებელია მსგავსი იდეების ერთობლივი განხილვა ორ მუნიციპალიტეტში ახალგაზრდების მოხალისეებად გაწვევიანების წახალისების მიზნით, როგორცაა საჯარო აღიარება და ტყის მცველის სტატუსის მინიჭება, ასევე ხელშეწყობები წახალისება, როგორცაა დაზღვევა, სერთიფიკატები, ჯილდოები, მედიაში გაშუქება და უმაღლეს განათლებაზე წვდომის ხელშეწყობა. ასევე, საქართველოს აქვს ბორჯომში სათემო მენაძრეების ჩართვის პოზიტიური გამოცდილება, მათ შორის სასწავლო აქტივობებში, სასწავლო ვიზიტებსა და საჯარო სკოლებთან მუშაობის მიმართულებით. წარსულში აზერბაიჯანის წარმომადგენლებმა მონაწილეობა მიიღეს იტალიაში მოხალისეთა საერთაშორისო გაცვლით პროგრამაში, რომელიც იტალიის წითელი ჯვრის და სამოქალაქო დაცვის დეპარტამენტის ორგანიზებული გახლდათ. საუკეთესო პრაქტიკის მსგავსი გაცვლა შეიძლება აზერბაიჯანსა და საქართველოს შორის განხორციელდეს.

კომუნიკაცია ადგილობრივ დონეზე დაინტერესებულ მხარეთა შორის თანამშრომლობის კიდევ ერთი მიმართულებაა. პირდაპირი საკომუნიკაციო არხების არსებობა ხანძრის მონიტორინგსა და რეაგირებაში ჩართულ ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებს შორის ხელს შეუწყობს რეაგირების დროის შემცირებას ხანძრის გაჩენის შემთხვევაში. შესაძლებელია მედია საშუალებების გამოყენება ცნობიერების ამაღლების და ასევე, ხანძრისა და ევაკუაციის შესახებ გაფრთხილების ფართო გავრცელებისათვის. მნიშვნელოვანია, რომ ნებისმიერი სახის კომუნიკაცია მიმდინარეობდეს, როგორც აზერბაიჯანულ, ასევე ქართულ ენებზე, საზღვრებშორის უფრო ფართო საზოგადოებაში გავრცელების ხელშეწყობისა და საქართველოს აზერბაიჯანული თემისა და აზერბაიჯანში ქართული თემის მოცვისთვის.

ქალებს, როგორც საზოგადოების ძირითად მოთამაშეებს, მნიშვნელოვანი როლი აკისრიათ ხანძრის საშიშროების პრევენციის, მართვის, ეროვნული და კულტურული ფასეულობების დაცვისა და ცნობიერების ამაღლების მიმართულებით. ვინაიდან ხშირად ქალებს ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობები აკისრიათ ისეთ საჯარო დაწესებულებებში, როგორცაა სკოლები, ფოსტა, საჯარო სამსახურები და სხვა, შესაძლოა მათი საქმიანობის კოორდინაციის მხარდაჭერაში ჩართვა. მათ ასევე შეუძლიათ იყვნენ ტრენინგების მიმღებები და ხელი შეუწყონ მათ შესაბამის ინსტიტუტებში ცოდნის გავრცელებას. ამასთან, ქალებს შეუძლიათ საკომუნიკაციო არხების შექმნა თემის შიგნით ან თემებს შორის ლოკალიზებული ხანძრის შესახებ ინფორმაციის გავრცელებისთვის და ცნობიერების ამაღლების და საგანმანათლებლო საქმიანობის წარმოება ფერმერების, სკოლებისა და სოფლის შინამეურნეობებისთვის. განსაკუთრებით ფერმერებში აუცილებელია აღმოიფხვრას მცდარი წარმოდგენები სოფლის მეურნეობაში ხანძრის გამოყენებასთან დაკავშირებით.

4.2 ეროვნული დონის კოორდინაცია

ასევე საჭიროა ეროვნულ დონეზე ჩამოყალიბდეს თანამშრომლობის ჩარჩო, რომელიც მუნიციპალიტეტებში, სექტორებსა და საზღვრებს შორის კოორდინაციის გაძლიერებას ემსახურება. ასეთი წამოწყება სავარაუდოდ გაამარტივებს საზღვრის კვეთის პროცედურას კატასტროფების შემთხვევაში. მიუხედავად იმისა, რომ დღეისათვის აზერბაიჯანსა და საქართველოს შორის კოორდინაცია კარგ დონეზეა, რაც ძირითადად გულისხმობს სამინისტროებს, რომლებიც თავიანთ კოლეგა სამინისტროებს აცნობებენ სასაზღვრო ტერიტორიებთან ხანძრის შესახებ, შესაძლებელია მისი უფრო გაფართოვება და გაუმჯობესება. ორმხრივ

თანამშრომლობას საფუძველი 2017 წელს ჩაეყარა, როდესაც აზერბაიჯანმა მხარი დაუჭირა საქართველოს ბორჯომის რაიონში ხანძარზე რეაგირებისას. ორ ქვეყანას შორის ურთიერთდანმარების ხელშეკრულების არსებობამ შესაძლებელი გახდა სწრაფი და ეფექტური თანამშრომლობა. იგი შეიძლება გახდეს გაფართოებული შეთანხმების საფუძველი. 2022 წელს საქართველოსა და აზერბაიჯანს შორის გაფორმდა შეთანხმება, რომელიც სასაზღვრო რაიონებში გადაადგილების საშუალებას იძლევა გამონაკლის შემთხვევებში ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე, თუმცა არ აკონკრეტებს დებულებას ტყის ხანძრების შემთხვევაში თანამშრომლობის შესახებ.

მაგალითად, შესაბამის დაინტერესებულ მხარეებს შეუძლიათ ძალიან მკაცრად გაერთიანება მარეგულირებელ ჩარჩოზე კოორდინირებული მუშაობისთვის ისეთი საკითხების ირგვლივ, როგორცაა მოხალისე მეხანძრეების სტანდარტები ან მოსავლის აღების შემდგომი გადაწვის პრაქტიკა, ხოლო სამინისტროები უზრუნველყოფენ აღჭურვილობას, მის განაწილებას, რისკების შესახებ ინფორმაციისა და საუკეთესო პრაქტიკის გაცვლას და ადრეულ გაფრთხილებას. ხანძრის რისკების გადასაწყვეტად საჭირო თანამშრომლობის ტრანსსასაზღვრო ბუნებიდან გამომდინარე, მასალებისა და აღჭურვილობის გაცვლა მხარეებს შორის ხელშეკრულების საფუძველზე უნდა მოხდეს, ე.ი. უნდა არსებობდეს სამართლებრივი საფუძველი, როგორც პრევენციის (გრძელვადიანი) ასევე რეაგირების (მოკლევადიანი) სფეროში, რომელიც განსაზღვრავს მასალებისა და აღჭურვილობის ტრანსსასაზღვრო გაცვლის ფარგლებსა და პირობებს. აქ უმნიშვნელოვანესია სასაზღვრო პოლიციის თანამშრომლების პროცესის ყოველ ეტაპზე ჩართვა, რათა უზრუნველყონ საგანგებო სიტუაციების დროს ხანძრის მართვისა და რეაგირების მხარდაჭერა საზღვრისპირა რაიონებში, განსაკუთრებით საზღვარზე შეფერხებების თავიდან აცილებისთვის.

ხანძრის პრევენციისა და რეაგირების საკითხებზე ქვეყნებს შორის თანამშრომლობას რეგულარული ხასიათი უნდა ჰქონდეს, რომელიც გასცდება რეაგირების ფარგლებს და მოიცავს ისეთ სფეროებს, როგორცაა პრევენცია, შესაძლებლობების განვითარება და ცნობიერების ამაღლების მიდგომები. როგორც აზერბაიჯანში, ასევე საქართველოში, საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირებაზე პასუხისმგებელი ორგანოები უწყვეტ დანმარებას სთავაზობენ სატყეო სამსახურებს ტყის მასივებზე ხანძრის შემთხვევაში. მაგალითად, აზერბაიჯანის გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროში მოქმედი რაიონული სატყეო ცენტრები, ხანძრის პრევენციისა და რეაგირების დონისძიებებს ახორციელებენ თითოეულ რაიონში, რაც შემდეგ კასკადურად ვრცელდება მუნიციპალიტეტებზე და ადგენს მკაფიო პასუხისმგებლობებს, როგორც რისკების შერბილების, ასევე საგანგებო სიტუაციების შემთხვევაში. ზემოხსენებული კოორდინირებული საგანგებო სიტუაციების სამინისტროსთან თანამშრომლობით. საქართველოში საგანგებო სიტუაციების ადგილობრივი შტაბი იქმნება მიმდინარე ტყის ხანძრის შესახებ ინფორმაციის ერთიანი გადაუდებელი დანმარების ნომრით გაზიარებისთანავე. შტაბი შედგება საგანგებო სიტუაციების მართვის სამსახურისა და სხვა შესაბამისი ორგანოების (მათ შორის, ეროვნული სატყეო სააგენტოს) ადგილობრივი წარმომადგენლებისგან. ქვეყნებში ვერტიკალური და ჰორიზონტალური თანამშრომლობისა და გაცვლის ასეთი მაგალითები შეიძლება დაგვეჩვენოს ქვეყნებს შორის კოორდინაციის მიდგომების ჩამოყალიბებაში. ამ მხრივ, როგორც აზერბაიჯანის, ასევე საქართველოს ჰიდრომეტეოროლოგიურ სამსახურებს შორის ჩამოყალიბებულია საქმიანი ურთიერთობა, როდესაც საქმე ამ სფეროში თანამშრომლობას ეხება, მაგალითად, კლიმატისა და ბუნებრივი კატასტროფების შესახებ მონაცემების გაზიარების მიზნით. ეს დადებითი წინაპირობა შეიძლება გამოყენებულ იქნას ხანძრის რისკებთან დაკავშირებით

მონაცემთა გაზიარების გასაუმჯობესებლად და რეაგირების დროის შესამცირებლად.

ხანძრის რისკების შესახებ რეგიონის მასშტაბით ადრეული გაფრთხილების სისტემების შექმნის შესაძლებლობა, მათ შორის რეგიონის სხვა ქვეყნების მონაწილეობით, შესაბამისი ეროვნული და ადგილობრივი დაინტერესებული მხარეების მიერ შესწავლას საჭიროებს. რეგიონის მასშტაბით ადრეული გაფრთხილების სისტემების დანერგვა კოორდინაციის და თანამშრომლობის მაღალ დონეს მოითხოვს დაინტერესებულ მხარეთა ფართო სპექტრსა და ქვეყნებს შორის. OSCE-ENVSEC-GFMC პროექტის „სამხრეთ კავკასიაში ხანძრის მართვისა და ტყისა და ველის ხანძრის კატასტროფების რისკის შემცირების ეროვნული შესაძლებლობების გაძლიერება“ პროექტის ფარგლებში შემუშავებული [„სამხრეთ კავკასიაში ხანძრის სამიშრობის შეფასების სისტემის“](#) გადახედვამ შეიძლება სწრაფი განხორციელების შესაძლებლობა მოგვცეს.

4.3 ბიომრავალფეროვნების დაცვა

ბიომრავალფეროვნების დაცვის ღონისძიებებს ასევე მნიშვნელოვანი თანმდევი სარგებელი მოაქვს ტყისა და ველის ხანძრის პრევენციისა და მასზე რეაგირებისთვის. პრევენციის თვალსაზრისით, ბუნებრივ და დაცულ ტერიტორიებზე ვიზიტორთა შესვლის შემცირებამ და შეზღუდვამ, შეიძლება ხელი შეუწყოს მოწყვლადი ეკოსისტემების დაცვას ტურისტული აქტივობით გამოწვეული ხანძრებისგან. მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეული ტერიტორია მიუწვდომელია ვიზიტორებისთვის, და დაშვება ხდება მხოლოდ სამეცნიერო კვლევისა და მსგავსი მიზნებისთვის, სხვა ტერიტორიებზე შესაძლებელია დაწესდეს [შესვლის მოსაკრებელი](#) ადგილობრივ თემის [სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორების](#) გათვალისწინებით. ეს სისტემა ვიზიტორთა ნაკადის კონტროლის საშუალებას იძლევა, ხოლო დამატებით მიღებული შემოსავალი, შეიძლება გამოყენებულ იქნას ხანძრის პრევენციისა და რეაგირების გასაუმჯობესებლად, ტრენინგისა და ისეთი ალტურვილობის შექმნით, როგორცაა ადრეული გაფრთხილების და მონიტორინგის სისტემები.

შემდგომი ძირითადი პრევენციული აქტივობა ეხება ფართოდ გავრცელებულ „გადაწვის“ პრაქტიკას, რომელსაც ჯერ კიდევ მიმართავენ ფერმერები აზერბაიჯანსა და საქართველოში სოფლის მეურნეობის ნარჩენების მოშორებისა და მოსავლის აღების შემდეგ მიწის გასუფთავების მიზნით. მიუხედავად აკრძალვისა და ჯარიმებისა, სასოფლო-სამეურნეო ნარჩენების „გადაწვა“ ხშირად ნაკლებად ძვირადღირებულია, ვიდრე ნარჩენების სხვა გზით მოშორება. თუმცა, სასოფლო-სამეურნეო ნარჩენებს [უდიდესი პოტენციალი გააჩნიათ](#) ნიადაგის ბიომრავალფეროვნების გაუმჯობესებისა და წყლის შეკავების თვალსაზრისით, იგი ზრდის ნიადაგის ნაყოფიერების და აუმჯობესებს გვალვისა და ხანძრის მიმართ მედეგობას, ისევე როგორც გამოიყენება, როგორც ბიოსაწვავი ენერჯის წარმოებისთვის. თუმცა, სასოფლო-სამეურნეო ნარჩენების ნიადაგის გაუმჯობესების ან ენერჯის წარმოებისთვის გამოყენების ტექნიკა ტექნიკურ ცოდნას, ალტურვილობას და ადამიანურ რესურსებს მოითხოვს. ამასთან, რადგან სამეურნეო სავარგულების გადაწვა ფერმერებს შორის ჩვეულ პრაქტიკად ითვლება, რისკებისა და ალტერნატივების შესახებ ცნობიერების ამაღლება აუცილებელია. ამ მიმართულებით აუცილებელია ქვეყნებს შორის თანამშრომლობა ამ პრაქტიკის გადასაჭრელად რისკებისა და შესაძლებლობების გამოვლენის, ადგილობრივი კლიმატისა და მოსავლის ტიპების შესაბამისი ალტერნატივების გამონახვის და სასოფლო-სამეურნეო ნარჩენების დამუშავების ალტერნატიული პრაქტიკის გზების შესწავლისათვის.

რეაგირების მხრივ, წყალსაცავები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ, განსაკუთრებით შორეულ საზღვრისპირა რაიონებში. ადგილობრივად წყლის

ხელმისაწვდომობამ შეიძლება მნიშვნელოვნად შეამციროს რეაგირების დრო ხანძრის ჩაქრობისას წყლის მიწოდების გაიოლებით. წყალსაცავები ასევე სასიკეთოა ველური ბუნებისა და ბიომრავალფეროვნებისთვის, რადგან წყალი ცხოველებისა და მწერებისთვის ხელმისაწვდომი ხდება განსაკუთრებით მშრალ სეზონზე.

ჩანართი 3: ტყისა და ველის ხანძრის მართვისა და რისკის შემცირების რესურსები

საკონსულტაციო პროცესის განმავლობაში, დაინტერესებულმა მხარეებმა გამოკვეთეს მთელი რიგი რესურსები და სახელმძღვანელო მითითებები, რომლებიც შეიძლება განსაკუთრებით აქტუალური იყოს მე-4 თავში ჩამოთვლილი აქტივობების შემუშავებისა და განხორციელებისთვის. ესენია:

- **ანგარიში** - „საქართველოში, დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში, შირაქის ხეობაში ტყისა და ველის ხანძრები: ხანძრის მართვის კონცეფციის დასაბუთება და შეთავაზება“ (GFMC, 2015): შემუშავებულ იქნა გლობალური ხანძრის მონიტორინგის ცენტრის (GFMC) და გერმანიის საეთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების (GIZ) ხანძრის ინტეგრირებული მართვა III მისიის მიერ, GIZ პროგრამის „ბიომრავალფეროვნების მდგრადი მართვა სამხრეთ კავკასიაში“ ENVSEC / GFMC პროექტთან „ხანძრების მართვის ეროვნული პოტენციალის გაზრდა და ბუნებრივი ხანძრების რისკის შემცირება სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში“ თანამშრომლობით.
- **EuroFire კომპეტენციის სტანდარტები და სასწავლო მასალები**: შემუშავდა GFMC-ის მიერ ევროკავშირის (EU) დაფინანსებული პროექტის ფარგლებში EuroFire (2006-2008). ეს მასალები მოიცავს კომპეტენციის სტანდარტებს და სასწავლო მოდულებს, რომლის მიზანია ტყისა და ველის ხანძრების მართვის საბაზისო და დადგენილი ტექნიკების შესახებ ცოდნის, უნარებისა და გაგების გაუმჯობესება. ეს მასალები ითარგმნა [აზერბაიჯანულ](#) და [ქართულ](#) ენებზე. კერძოდ, 2014 წელს საქართველოსთვის გამოქვეყნდა რესურსების წიგნი დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში მეხანძრეების, მოხალისეების, კერძო და საჯარო მიწის მმართველების სასწავლო კურსისთვის, რომლის მიზანაც იყო ტყეებში და მცენარეულობის სხვა ტიპებში ხანძრის ჩაქრობის უსაფრთხოებისა და ეფექტურობის გაძლიერება (GIZ; OSCE; GFMC, 2014).
- **GFMC-ის სახელმძღვანელო „სოფლების, ფერმების და სოფლის სხვა აქტივების დაცვა ტყისა და ველის ხანძრისგან“**: GFMC-ისა და პარტნიორების მიერ 2013 წელს შემუშავებული და გამოქვეყნებული სახელმძღვანელოების ეს ნაკრები წარმოადგენს პრაქტიკულ ტექნიკურ დოკუმენტს, რომელიც შექმნილია როგორც დამხმარე ინსტრუმენტი, ტყისა და ველის ხანძრისგან ადამიანებისა და სოფლის დაცვისთვის. ის ასევე ემსახურება ექსპერტიზისა და კონცეფციების გაცვლას, ეუთოს მონაწილე ქვეყნებს შორის სოფლად ხანძრის მართვის შესაძლებლობების შემდგომი გაფართოებისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ დოკუმენტი მომზადდა სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპის საპილოტე რეგიონისთვის, მისი სახელმძღვანელო რეკომენდაციები [გაზიარებული იქნა](#) ეუთოს სხვა რეგიონებში, კერძოდ აღმოსავლეთ ევროპასა და ცენტრალურ აზიაში.⁸ შესაბამისად, ეს სახელმძღვანელო მითითებები

⁸ GFMC-ის გაილაინები „სოფლების, ფერმებისა და სოფლის სხვა აქტივების დაცვა ტყისა და ველის ხანძრისგან“ შემუშავდა უკრაინულ (<https://gfmc.online/wp-content/uploads/Village-Defense-Guidelines-Ukr.pdf>) და მონდოლურ ენებზე (<https://gfmc.online/wp-content/uploads/Village-Defense-Guidelines-MON.pdf>).

შეიძლება გამოყენებულ იქნას, როგორც ხანძარსაწინააღმდეგო საქმიანობის სასარგებლო გზამკვლევი და გეგმა რეგიონული თანამშრომლობისა და შესაძლებლობების განვითარებისთვის სამხრეთ კავკასიის რეგიონში (Goldammer, 2013). GFMC-ისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ შემუშავებული ხანძრის მართვის დამატებითი სახელმძღვანელო მითითებები ხელმისაწვდომია [GFMC-ის ვებსაიტზე](#).

მთები სამხრეთ კავკასიის რეგიონში. საავტორო უფლებები: ვლადიმერ ვიშნაკოვი/Unsplash

5 დაინტერესებულ მხარეთა რუკა

ღონისძიებების შემუშავებისა და წარმატებით და ინკლუზიურად განხორციელებისთვის, საჭიროა მმართველობის სხვადასხვა დონის დაინტერესებულ მხარეთა ჩართვა ადგილობრივ და რეგიონულ სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებთან (CSOs) ერთად, როგორცაა [კავკასიის რეგიონული გარემოსდაცვითი ცენტრი](#), რეგიონული ხანძრების მონიტორინგის ცენტრი სამხრეთ კავკასიაში (RFMC), ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და კვლევის ცენტრი (NACRES) და [კავკასიის გარემოსდაცვითი არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელი](#). სურათი 2 ძირითადი დაინტერესებული მხარეების მიმოხილვას წარმოადგენს.

სურათი2: საკვანძო დაინტერესებულ მხარეთა რუკა.

Level	Azerbaijan		Georgia	
International	EU, GFMC, UNDP, UNDRR and other international actors			
Regional	RFMC	REC Caucasus	CENN	NACRES
Governmental	Ministry of Emergency Situations	Ministry of Ecology and Natural Resources	Ministry of Environmental Protection and Agriculture	Ministry of Internal Affairs
	State Fire Protection Service	Forestry Department	Agency of Protected Areas National Environmental Agency National Forestry Agency	Emergency Management Agency and Service
Provincial	Zagatala District Fire Station Zagatala Regional Forestry Center		Department for Relations with Regions Kakheti Forestry Service	
Municipal	Zagatala Municipality		Dedoplistskaro Municipality	
	District representatives		Rural Development Agency	
Civil society	Local villagers and farmers		Women and Youth Initiative Group Association of the Friends of Vashlovani Protected Area Association for Tourism Development in Dedoplistskaro	

ხანძრის პრევენციისა და რეაგირების ტრანსსასაზღვრო ღონისძიებებში ჩართული უნდა იყვნენ ძირითადი დაინტერესებული მხარეები დედოფლისწყაროსა და ზაქათალას ადმინისტრაციული ორგანოებიდან. დედოფლისწყაროს შემთხვევაში საჭირო იქნება საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაციის რეგიონებთან ურთიერთობის დეპარტამენტიდან დაინტერესებულ მხარეთა ჩართვა. ზაქათალას შემთხვევაში მნიშვნელოვანი იქნება რაიონის წარმომადგენლების, აგრეთვე მისი სახანძრო და რეგიონული სატყეო სამსახურების ჩართვა.

როგორც დედოფლისწყაროში, ასევე ზაქათალაში აუცილებელია ადგილობრივი სოფლის მოსახლეობისა და ფერმერების ველის ხანძრის პრევენციულ ღონისძიებებში ჩართვა. მაგალითად, მათ შეიძლება მოხალისედ იმსახურონ ტყისა და ველის ხანძრის პირველადი ჩაქრობის ღონისძიებებში. ზოგადად, ასევე გადამწყვეტია ახალგაზრდების ჩართვის უზრუნველყოფა, ისევე როგორც დაბალანსებული გენდერული წარმომადგენლობის ჩამოყალიბება.

საქართველოში, [კახეთის რეგიონში მოქმედებს](#) 132 სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციას, მათ შორის ახალგაზრდების ჩართულობის, სათემო განვითარებისა და განათლების სფეროში. ზოგიერთ ასეთ ორგანიზაციას შეუძლია მნიშვნელოვანი როლი ითამაშოს ხანძრის პრევენციისა და რეაგირების შესახებ ცნობიერების ამაღლების აქტივობების მხარდაჭერაში. მაგალითად, ფერმერთა ასოციაციები შეიძლება ჩაერთონ ინფორმაციის გაცვლისა და ცნობიერების ამაღლების აქტივობებში, მოსავლის აღების შემდგომ პერიოდში ხანძრის გამოყენების აღმოსაფხვრელად. [ქალ ფერმერთა ასოციაცია](#) (AWF) აქტიურად წარმოადგენს ქალ ფერმერთა ინტერესებს კანონმდებლობასა და ინიციატივებში, როგორც რეგიონულ, ისე ეროვნულ დონეზე. მათი მუშაობა შეიძლება მიმართული იყოს უფრო მეტი ქალის ჩართვაზე ხანძრის პრევენციისა და რეაგირების მიდგომებში. ზაქათალაში, რაიონის წარმომადგენლების ნახევარი ქალია, რომელთაგან ბევრი მაღალ თანამდებობას იკავებს საკვანძო საჯარო უწყებებში, როგორცია სკოლები და ფოსტა და შეუძლიათ მხარი დაუჭიროთ ფართო საზოგადოებისთვის ინფორმაციის კასკადურ მიწოდებას.

აზერბაიჯანის მხრიდან ეროვნულ დონეზე მოქმედი შესაბამისი უწყებებია საგანგებო სიტუაციების სამინისტროს და სახელმწიფო სახანძრო დაცვის სამსახური, რომელიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ხანძარსაწინააღმდეგო საქმიანობაში. თუმცა, როდესაც საქმე ტყის ხანძრებს ეხება, ეკოლოგიისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, განსაკუთრებით კი სატყეო დეპარტამენტი, რომელიც პასუხისმგებელია რაიონების სატყეო ცენტრებზე მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მონიტორინგსა და პირველად რეაგირებაში. საქართველოს მხარეს, შესაბამისი ორგანოებია გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო და მის დაქვემდებარებაში მყოფი დაცულ ტერიტორიებზე, გარემოსა და სატყეო მეურნეობაზე პასუხისმგებელი უწყებები, ასევე შინაგან საქმეთა სამინისტრო და მისი საგანგებო სიტუაციების მართვის სააგენტო და საგანგებო სიტუაციების მართვის სამსახური. აუცილებელია ხსენებულ უწყებებთან კონსულტაცია და მათი პროექტის შემდგომ აქტივობებში მონაწილეობის მისაღებად მოწვევა.

რეგიონულ დონეზე, CENN-ისა და REC Caucasus-ის გარდა, მთავარი დაინტერესებული მხარეა RFMC, რომელიც წარმოადგენს ხანძრის მონიტორინგის რეგიონულ ცენტრს სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპისა და სამხრეთ კავკასიის რეგიონებისთვის. ასევე არსებობს საერთაშორისო დონორებისა და განმახორციელებელი სააგენტოების უფრო ფართო საზოგადოება, რომლებიც აფინანსებენ და/ან ახორციელებენ სხვადასხვა პროექტებს რეგიონში; ისინი უნდა იყვნენ ჩართულნი აქტივობების შემუშავებასა და განხორციელებაში, რეგიონში ყველა აქტივობის მაღალი დონის კოორდინაციის და შესაძლებლობის შემთხვევაში სინერჯის უზრუნველსაყოფად.

6 დასკვნები

კლიმატის ცვლილება ქმნის ხანძრების გაჩენისა და გავრცელებისთვის ხელსაყრელ პირობებს, რაც უსაფრთხოების დიდ რისკს წარმოადგენს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში. საზღვრის მიმდებარე უკონტროლო და არასასურველი ხანძარი აჩენს ეკოლოგიურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და ჯანმრთელობის რისკებს, უარყოფითად მოქმედებს სოციოეკონომიკურ სტაბილურობასა და საარსებო წყაროს უსაფრთხოებაზე. შესაბამისად, სასაზღვრო რეგიონების ეს საერთო გამოწვევები, მოითხოვს საზღვრისპირა მოსახლეობასა და შესაბამის მთავრობებს შორის ტყისა და ველის ხანძრების სფეროში თანამშრომლობას, ერთობლივ მართვასა და რისკის შემცირებას, ვინაიდან თანამშრომლობა ამ რისკების ჰოლისტიკური და მდგრადი გადაწყვეტის შესაძლებლობებს წარმოადგენს და ასევე ხელს უწყობს კეთილმეზობლურ ურთიერთობებს, და უფრო ფართო უსაფრთხოებას და სტაბილურობას რეგიონში.

გაფართოებულმა საკონსულტაციო პროცესმა აჩვენა, რომ საპილოტე მუნიციპალიტეტები - საქართველოში დედოფლისწყარო და აზერბაიჯანში ზაქათალა - ხანძრებისა და ხანძრების მართვასთან დაკავშირებულ რამდენიმე საერთო გამოწვევის წინაშე დგას. ეს მოიცავს არასაკმარის კომუნიკაციას და გაცვლას ქვეყნებსა და მუნიციპალიტეტებს შორის. ამასთან კლიმატის ცვლილება, წყლის დეფიციტი და არახელსაყრელი გეოგრაფიული პირობები ხანძრებს უფრო ახშირებს და ართულებს რეაგირებას, ადრეული გაფრთხილებისა და რეაგირების სისტემების გაფართოებისა და გაუმჯობესებისთვის ფინანსური რესურსების ნაკლებობასთან ერთად.

რამდენიმე მიმდინარე და ახლახან დასრულებული პროექტი და ინიციატივა ნაწილობრივ ეხება ხანძარსაწინააღმდეგო უსაფრთხოების რისკებს და გამოვლენილ გამოწვევებს. ეს პროექტები და ინიციატივები, განსკუთრებით, ეუთოსა (OSCE) და გლობალური ხანძრების მონიტორინგის ცენტრის (GFMC) მიერ ორგანიზებული ხანძრების მართვასთან დაკავშირებული აქტივობები სამხრეთ კავკასიაში, მნიშვნელოვანია ახალი აქტივობების შემუშავებისას სინერჯის შესაქმნელად. თუმცა, ამჟამად, ტყისა და ველის ხანძრების მართვასა და რისკების შემცირებასთან დაკავშირებით, დედოფლისწყაროსა და ზაქათალას თანამშრომლობა არარსებული, ხოლო აზერბაიჯანსა და საქართველოს შორის ეროვნული დონის თანამშრომლობა შეზღუდულია.

თანამშრომლობის გაღრმავების მიზნით, გამოვლინდა რამდენიმე საერთო აქტივობა კონსულტაციებისა და ლიტერატურის მიმოხილვის საფუძველზე. ესენია: (1) მუნიციპალურ დონეზე პრევენციისა და რეაგირების ხელშეწყობა შესაძლებლობების განვითარებისა და ცნობიერების ამაღლების აქტივობების განხორციელებით, ასევე ქალებისა და ახალგაზრდების ჩართვა ბენეფიციარებისა და ხელმძღვანელების სახით (2) ეროვნულ დონეზე კოორდინაციის გაფართოება შესაბამისი დაინტერესებული მხარეების ჩართვით თანამშრომლობის მარეგულირებელი ჩარჩოს შესაქმნელად და სამინისტროებთან მუშაობა ადრეული გაფრთხილების, აღჭურვილობის მართვისა და რისკების ინფორმაციის სისტემის ჩამოყალიბებისთვის; და (3) ბიომრავალფეროვნების დაცვის ღონისძიებების გამოყენება ტყისა და ველის ხანძრების პრევენციისთვის, როგორცაა დაცული ტერიტორიების მართვის შემდგომი გაუმჯობესება და სოფლის მეურნეობის ნარჩენების დამუშავების ალტერნატიული მეთოდების ინტეგრირება, აგრეთვე წყალსაცავების მოწყობა, როგორც ველური ბუნების, ასევე ხანძარზე რეაგირებისათვის.

გარდა ამისა, თანამშრომლობითი საქმიანობა დედოფლისწყაროსა და ზაქათალას შორის, და ზოგადად აზერბაიჯანსა და საქართველოს შორის, შეიძლება გახდეს ხანძრის მართვის სახელმძღვანელო მაგალითი ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის სფეროში. ერთი ასეთი საინტერესო მაგალითია FAO-ს ხელმძღვანელობით „ხანძრის მართვის გლობალური კურსი“ განვითარება, რომელზე გადასვლასაც GFMC 2023 წლიდან ახორციელებს (GFMC 2023), და რამაც შეიძლება ხელი შეუწყოს GFMC-ის განზრახვას შექმნას გლობალურ დონეზე ხანძრის

ინტეგრირებულ მართვის ნებაყოფლობითი ან სამართლებრივი ინსტრუმენტი, რომელსაც პირობითად "ტყისა და ველის ხანძრის გლობალური ჩარჩო" ეწოდება(GFMC 2023b).

წინამდებარე კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით, "ტყისა და ველის ხანძრის გლობალური ჩარჩო" გააგრძელებს გამოვლენილი ხარვეზების აღმოფხვრას ერთობლივი თანამშრომლობის სტრატეგიისა და განხორციელების გეგმის შემუშავებით, მათ შორის ერთობლივი პროექტების საწყისი კონცეფციების ჩამოყალიბებით. ეს ემსახურება თანამშრომლობის სტრატეგიის საერთო ხედვის შეთავაზებას, ასევე შემოთავაზებული თანამშრომლობის აქტივობების გაფილტვრას და დახვეწას. შემდგომ ეტაპზე განხორციელდება სულ მცირე ერთი საპილოტე პროექტი ადგილობრივი პარტნიორებსა და მოთამაშებებთან ერთად, ვინც ასევე ჩართულნი იქნებიან, როგორც მთავარი დაინტერესებული მხარე მომავალ აქტივობებში. საერთო ჯამში, ამ აქტივობების მიზანია კლიმატთან დაკავშირებული უსაფრთხოების რისკების შემცირება და კლიმატის ცვლილებისადმი მედეგობის ხელშეწყობა ჩრდილო-დასავლეთ აზერბაიჯანსა და აღმოსავლეთ საქართველოში.

ბიბლიოგრაფია

- Clarke, H., Nolan, R., De Dios, V., Bradstock, R., Griebel, A., Khanal, S., & Boer, M. (2022 წლის 22 November). Forest fire threatens global carbon sinks and population centres under rising atmospheric water demand. *Nature Communications*.
- Eriksen, C. (2013). *Gender and Wildfire: Landscapes of Uncertainty*. New York, London: Routledge.
- Galland, P. (2019, June 2-5). *Vashlovani Protected Areas (Georgia): On-the-spot appraisal*. Retrieved from Council of Europe: <https://rm.coe.int/edpa-gos-2020-item-5h-vashl-coe-march-20-ppt-final/16809e0a48>
- GFMC. (2015). *Working Paper 70/2015: Wildfires in Dedoplistskaro Municipality. Rationale and Proposal for a Fire Management Concept*. Tbilisi: Global Fire Monitoring Center (GFMC); German Development Cooperaton) GIZ; Ministry of Environment and Natural Resources Protection of Georgia. Retrieved from <https://gfmcc.org/globalnetworks/seeurope/Fire-Management-Concept-Dedoplistskaro-Georgia-GFMC-GIZ-WP-70-ENG.pdf>
- GFMC. (2024, July 02). *OSCE and GFMC Activities in Southeast Europe, Eastern Europe, the South Caucasus, and Central Asia 2006-2023*. Retrieved from GFMC: https://gfmcc.org/globalnetworks/seeurope/seeurope_8.html
- GIZ; OSCE; GFMC. (2014, July 28-30). *Introduction to EuroFire Standards and Training Materials: A Resource Book for the Training of Firefighters and Land Managers in Georgia. Training Course for Private and Public Land Managers, Dedoplistskaro, Georgia*. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ); Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) and Global Fire Monitoring Center (GFMC). Retrieved from Training Course for Private and Public Land Managers, Dedoplistskaro, Georgia.
- Goldammer, J. G. (2013). *Vegetation Fires and Global Change: Challenges for Concerted International Action. A White Paper directed to the United Nations and International Organizations*. Remagen-Oberwinter: Kessel Publishing House.
- Legislative Herald of Georgia. (2019, November 27). *Resolution No. 403 "On the approval of the charter of volunteers in the field of civil security" regarding the amendment of the Resolution No. 577 of the Government of Georgia*. Retrieved from <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/4641729?publication=0>
- Legislative Herald of Georgia. (2020, May 22). *Forest Code of Georgia*. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/en/document/view/4874066?publication=3>
- Minister of Ecology and Natural Resources of Azerbaijan. (2013). *National Forest Program: Forest Policy Statement and the Action Plan 2015-2030*. Baku: Republic of Azerbaijan.
- Ministry of Ecology and Natural Resources of Azerbaijan. (2015). *Third National Communication to the United Nations Framework Convention on Climate Change of the Republic of Azerbaijan*. Baku: Republic of Azerbaijan.
- Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia. (2021). *Fourth National Communication of Georgia under the United Nations Framework Convention on Climate Change*. Tbilisi: Georgia.

- Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia. (2022). *Fourth National Environmental Action Program of Georgia for 2022-2026 (NEAP 4)*. Tbilisi: Georgia.
- Rucevska, I. (2017). *Climate change and security in the South Caucasus – Regional Assessment Report*. Environment and Security Initiative (ENVSEC).
- Rüttinger, L., Munayer, R., van Ackern, P., & Titze, F. (2022). *The nature of conflict and peace. The links between environment, security and peace and their importance for the United Nations*. Gland; Berlin: WWF International; adelphi consult GmbH.
- Rüttinger, L., van Ackern, P., & Foong, A. (2021). *Regional Consultation for the South Caucasus: Azerbaijan and Georgia: Co-operation opportunities for addressing the security implications of climate change*. Vienna and Berlin: OSCE and adelphi.
- Schwela, D., Goldammer, J., Morawska, L., & Simpson, O. (1999). *Health Guidelines for Vegetation Fire Events – Guideline document*. Nairobi; Geneva; Singapore: United Nations Environment Programme (UNEP); World Health Organization (WHO); World Meteorological Organization (WMO); Institute of Environmental Epidemiology; WHO Collaborating Centre for Environmental Epidemiology; Ministry of the Environment, Sin.
- UNDP. (2020). *Municipal Assessment Report: Dedoplistskaro*. New York: United Nations Development Programme (UNDP).
- UNEP. (2022). *Spreading like Wildfire - The Rising Threat of Extraordinary Landscape Fires. A UNEP Rapid Response Assessment*. Nairobi: United Nations Environment Programme (UNEP).
- Westerberg, V., Costa, L., & Ghambashidze, G. (2017). *Reducing wildfires in Georgia: A cost benefit analysis of agricultural burning practices in the Dedoplistskaro Municipality, Georgia*. Bonn: The Economics of Land Degradation Initiative (ELD).